

V Ljubljani, dné 15. rožnika 1896.

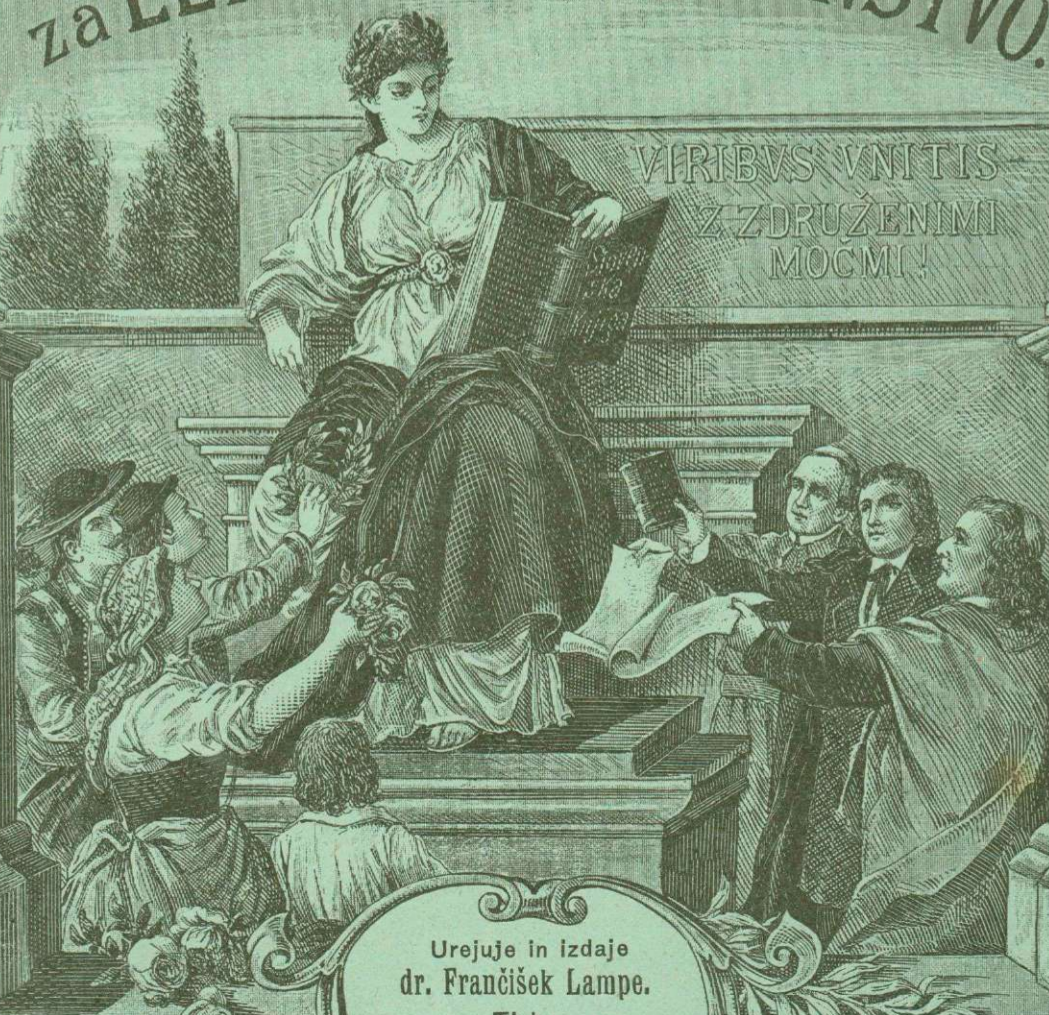
DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

za LEPOSLOVJE in ZNANSTVO.

Leto
IX.

Štev.
12.

Urejuje in izdaje
dr. Francišek Lampe.
Tiska
Katol. Tiskarna.

Vsebina 12. zvezka.

	Stran
1. Knez Ljudevit. Zložil <i>A. Hribar</i> . Pod grajsko lipo. — Slovenija mati. — Na preji. — Torklja	353
2. Najmlajši mojster. (Povest iz l. 1608.) Spisal <i>Velimir</i> . (Dalje.)	358
3. Materina obljuba. (Povest.) Spisal <i>Dobrávec</i> . (Dalje.)	366
4. Vzori in boji. Po prijateljevih pismih priobčil <i>Jož. Ošaben</i> . (Dalje.)	374
5. Ptuj. (Krajepisno-zgodovinska črtica.) Spisal o. <i>H. Šalamun</i> . (Dalje.)	379
6. Kronanje ruskega carja v Moskvi. Spisal <i>dr. Fr. L.</i> (Dalje.)	382
7. Književnost	383
Slovenska književnost. <i>Zgodovina slovenskega slovstva</i> .	
8. Razne stvari	384
<i>Nove nade za bodočnost. — Novo delo Al. Gangl-a. — Luka Jeran. Slovanska knjižnica.</i>	
Na platnicah: <i>Socijalni pomenki</i> . (Dalje.)	

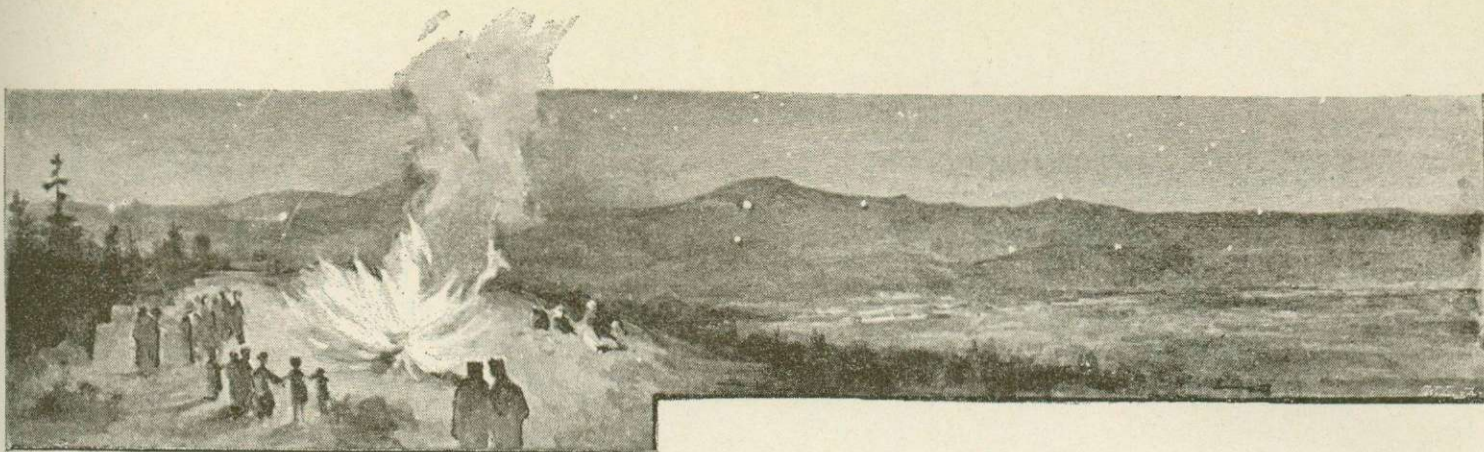
Slike.

1. Na kresni večer. <i>M. Jama</i>	353
2. Na paši. Slikal <i>A. Hartwich</i>	360, 361
3. Arhangelški sobór v Kremlju	369
4. Stolp Ivan Veliki v Kremlju	372
5. Uspenski sobór v Kremlju	376
6. Notranjščina Uspenskega sobóra	377
7. Luka Jeran	384

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII. in VIII. po 4 gld. 20 kr.

„Dom in Svet“ stane za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrť leta 1 gld. 5 kr. Za dijake na leto 3 gld. 40 kr., za pol leta 1 gld. 70 kr., za četrť leta 85 kr. V ptuje dežele po 1 gld. 20 kr. na leto več. Dobivajo se še vse letošnje (1895) številke.

Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje tudi „Katoliška Bukvarna.“

Na kresni večer. (M. Jama.)

Knez Ljudevit.

(Zložil A. Hribar.)

(Dalje.)

Pod grajsko lipo.

Različni so pri krškem grádi
Okrog in krog drevés nasádi.
Najlepše pa stoji drevó
Tam, kjer so grádu vráta;
Ko pride solnčece gorkó,
Tu lipa je košáta.

Pod lipo miza kameníta,
Pri mizi klop iz dések zbíta;
To vse narédil Várna sám,
Da v dôbi si vročine,
Če kdaj obišče božji hram,
Pod lipo odpočine.

Tu dánés knez sedí pred grádom,
Pod góste lipe ljubkim hládom,
In zrè pod sábo Krke vir,
Tam dóli zlato pólje,
Po vsej priródi sládek mir —
In knez je dobre vólje.

Ob Krki pa na čilem vránci,
Junak drví, že gre po klánci.
In Várne bistro je okó:
Poznat mu konj, čeláda,
Tako ugáne knez, kedó
Prihája zdaj do gráda.

„Sto blagrov, dragi knez in oče!
Takó te zvátí čem v bodoče;
Da Mórani si še ušél,
Častitam najtopléje;
Bol bésji vzéti te je htél,
A še te solnce gréje!“

„Le urno, kneže, z vranca skóči,
In slugi uzdo tu izróči,
Potem pa mi ob kratkem vsaj
Povéj, kakó je s tábo,
In kak je vojske položáj,
Se-li končálo slábo?“

„Kedór le često meč si brúsi,
Saj znáš, da vsakojáko skusi.
A vendar, oče, za sedáj
Oteta je dežéla,
Če spet ne zmislí vrag si káj,
Da vojska bi se spléla.

In málo, málo imam úpa,
Da bódemo brez vojske hrúpa,
Ker nemška in francoska krí
Po bójih zmiraj vpije,
In znaš, da préje míra ní,
Če vrag se ne pobíje.

Tri vojne, oče, šle so náme,
Številne, bojevite sáme:
Ob Drávi prvo sem prijél,
Ki Balderik jo vódil,
In boj krváv se nam je vnél,
Pa brž sem ga zapódil.

Probéžal vrag iz Gorotána,
Pa brž je v Kranju vojska zbrána;
Ob Kokri v Krajno grem za njim,
Pa dve sta vojski bili:
Na sorskem polju ju dobim,
Sta v jedno se združili.

In včasih vse človeku steče,
Noben poskus mu ne odreče.
Res, vraga bilo trikrat več,
Vendár sem nanj se správil,
In naš močnejši bil je meč,
Krvávo jih je dávil.

Pobégne vrag čez savsko pólje,
A meč ga naš od zádaj kólje.
Čez bárje, Vrhniko napréj,
Čez Javornik do Lóža,
Da redka zdrava je iz méj
Dospéla vražja kóža.

Potem sem zmagoslavne tolpe
Dovêl do mejne reke Kolpe:
In glej, kjer je slovenski rod,
Mi zémlja je pokórna,
A ko prestópim Kólpe brod,
Napáde knez me Bórna.

Kot ščuka v Kólpi žre postrvi,
Pozóbljejo jih móji v krvi.
Gudúščane sem tu dobíl,
In prej že Timočáne,
Pokrčje ti si mi delíl,
Dobím še Gorotáne.

Dalmácija mi, Bosna, Srbi
In Istra najbolj so na skrbi;
Če te dobim še, oče knez,
Potem bo dovršéna
Med rodod našim trdna vez
In bo držáva éna.

In kot je nékdaj vrli Sámo,
I jaz bom bréme vzél na rámo.
Težko nadvládati je rod,
Mej hudim vsem najhuje,
Če od središča se povsod
Rod sam le odtegúje.

A ker želiš to, Várna, vróče,
In ker spoznam, da je mogóče,
In ker le tó jedín je spás,
Da vrag ne bo nas zgrúdil,
In da ne sné bodočnost nas,
Zató se bom potrúdil.

Pa, kar me, oče, tu ni bilo,
Se mnogo, mnogo premenilo:
Tvoj Svitozór prišel na dán —
In zdaj za križem hódí,
Postala hči in ti kristján —
In kaj čem jaz —? Rázsódí!

Oj čudno se vrtí mi v glávi,
,Za' nekaj, nekaj ,próti' pravi.
Pa tóliko, ko imam bój,
Spoznám naródoz sméri,
Da národ vsak propade kój,
Če ni jedín po véri.

In če zaménil zdaj bi véro,
Dobíl pomóč bi še katéro:
Glej, patrijarh mi Fortunat,
Roják z otóka Grada,
Pomoč poslati hoče rad,
Da dozori mi vlada.

Kar ti boš, Várna, priporočil,
Po tem se zet ti bo odločil,
Ker skušen si in mnógo veš
In mnógo si počénjal,
Če ménjati ti véro smeš,
Zakáj bi jaz ne ménjal? —“

„Pač mislil bi si Várna preje“,
Knez pomenljivo zétu déje,
„Postáti zémlje vse vladár,
Kot Kristov krst dobíti;
Pa česar kdo ne ve, nikár
Poprej o tem sodíti.

Sklenila čudno so nebésa,
In mraz me ob spominu strésa,
Da tisti ravno je odbrán,
Da reši nas siróte,
Ki oče mu zatelebán,
Bil najbolj je v vse zmóte.

Nauki ti, kakó so mili!
In ko bi zgolj človeški bili,
Omamijo takó srcé,
Da vsak se jim uklóni,
In odpové se nehoté
Poganstva, zmóte spóni.

Kako temá se hitro skríje,
Ko solnce zláto svít razljé!
Poznal bi jaz le rad srcé,
Ki uku se upira,
Ki nas kristjani ga učé,
Da rajši v zmóti hira.

Povsod so, Ljudevit, kristjani,
Zakáj naš rod se uka brani?
Pa zdí se mi: Slovencem dán
Je, Ljúdevit, dozórel,
Slovenec bo postal kristján,
In Svetovit bo zgórel.

Rodóvi drugi so kristjáni,
Vzajémno vsak se vragu bráni.
Kot mej bogóvi se godí,
Pri nas je ravno táka,
Vsak bog prvenstva si želí,
In nimajo prváka.

Lahkó se, zet moj, vragu brániš,
Če ljudstvo naše pokristjániš:
V jedinstvi je silna moč —
Podpóra sveta véra,
Podí iz roda bésov noč
In vrage od večéra.

Sin méne bo in Divo krstil,
I tébe naj bi k náma vvrstil,
In vzgled imel bo krški dol,
Imeli vsi Slovenci,
Ki jih veliko več kot pol
Sedí še v zmote senci.“

Veliko Varna beseduje
In zet se z Varno posvetuje.
Popóludne pa pride v grád
Ded Kozma, modri oče,
Pod lipo séde k njima v hlád,
Ker solnce še je vroče.

Beseda Kózme lepo zvóčna,
Prepričevalna in mogóčna
I Ljudevita koj dobí.
Določijo zdaj v gradi,
Da krstil Kózma ovce tri
V prihodnji bo pomládi.

Slovenija mati.

Slovenija mati,
Lahkó si veséla,
Ko bodeš sinove
Spet v krilo sprejela.

A danes zgodila
Se dvojna je správa:
Po veri bo ena
In ródu držáva.

Dva čuvaj zaklada
In verno ju hráni:
Obváruj mu véro
In jézik mu bráni!

Že davno, že davno
Tvoj rod te je ljúbil,
A ko se presélil,
Ljubezen je zgúbil.

Slovenija mati,
Za rod se ogrévaj:
Za dušni, telesni
Mu blágor skrbévaj!

Da, ko se pisalo
V svetá bo povésti,
Naš národ na slavnem,
Odličnem bo mésti.

Ko zdaj polovico
Že Kristus jih bláži,
Ostali jih narod
Té črti, sovráži.

Ne pusti sovraga
Napádati zemlje,
Naj zemlje slovenske
Več v last si ne jemlje!

Kot máti skrbéča
Odganjaj sovráge,
Domáчих razpórov
Pospravljaj nesnáge.

Naj sulica v lemež
Meč v srp se prekúje,
Voják naj pri dómu
Poljé obdelúje.

Takó se bo blagor
In sreča rodíla,
In nášemu ródu
Se slava vrníla.

Na preji.

Že vládo Pórevit prevzél,
Njegova sápa veje,
In Stribog mēsti je pričél;
Že Baba pšeno seje.

Tako donaša časa tok
Obilno vedno déla,
In on, ki zmir je pridnih rok,
Imá i dosti jéla.

In kdor je priden gospodar,
Kaj pláši njega zimal!
Po leti bilo mu je már,
Da polne shrambe ima.

Ko Šétek čuva ognja plam,
Po hiši vse se giblje,
Ta pléte koš, on péhar tam,
In v kótu stárka ziblje.

Dvorišče brez skrbí zaprè,
Goved je v opažilih,
Prav nič za kruh ga skrb ne trè,
In stógov je obilih.

Čelešnik v sredi črn stoji,
Gorí v njem dolga trska,
In ded, če trske plam brlí,
Jej ogel proč odbrska.

Ne pláši gospodinj, če dan
Nočí so dolge vzéle,
Otrle so konoplje, lan,
V večérih bódo préle.

Okróg čelešnika sedé
Iz séla vse predíce,
Vreténa pridno si vrté
Vse žéne in devíce.

In záse mátere predó,
Za deco, móža, déda;
Devicam pa za dóto bo
Za mládega soséda.

Skrbéti móra ženstvo zdáj,
Da nóvo prátež ima
Vse ženstvo, ko zelén bo gaj,
Vsak mož, ko mine zima.

Naprávil bode na pomlád,
Tako gre glas po dóli,
Slovésen praznik krški grad
Slovincem vsem okóli.

In préde vse in govórí
O Kózmi, svétem móži,
Kako se posti, pokorí,
Spi na živalski kóži.

Kakó prigodbe zna lepé,
Kakó on poučuje,
Kakó, kdor more, k njemu gré,
Samó, da Kozmo čuje.

Boril se sam je svoje dni
Za práva, za bogove:
Zdaj pa trdi, bogov da ni,
Oznanja uke nove.

Oznanja jednega Bogá,
Ki je v osebah trojen:
Očeta, Sina in Duhá,
Da k Bogu pot je dvojen.

Nedolžnosti da véde pot
Po krstu v rajske dvore,
Da brez pokore se iz zmot
V raj priti ne zamore.

Kakó da v Bogu vsi ljudjé
Sorodni so si bratje;
Nauki Kozmini učé,
Da vsi smo rajski svatje.

In Varna, oče je njegov
Upiral se s početka,
Ker uk mu, da ni več bogov,
Je bila zagonetka.

Pa zmodril se je stari knez
In pustil je bogove,
Ter je obnovil s Kozmo vez,
Prišel se vere nove.

Predíce krške so kedáj
V vas skupno prest hodile,
A vse drugáče, kot sedáj,
Na preji govorile.

Kakó se Svetovitu rog
Napolnjen z vinom prazni,
Kakó oživljali so log
Njegov duhóvi razni.

Kakó hodevali na krés,
Kedó najlepše plesal,
Kedó najzaljše pel je vmés
In brhko z nógo krésal.

Kakó nevární so možjé
Po gozdih velikáni:
Če déva zála v lózo gré,
Težko se jim ubráni.

Kakó nosili mu zlatá
So škrátje iz prepadov,
Ki dóbro klicati jih zná
In, ki želí zakládov.

In volkodlaški krvosès
Kakó ljudi izpíval,
Kakó devíčin lovski pès
Domače pse izzíval.

Kakó hodeva zmir okrog
Po svetu deva Béda,
In človek reven je, ubog,
Če ona ga pogleda.

Na ktero njivo se ozrè,
Ves plén ji vzame Béda,
In če si v hlev kater odprè,
Nesrečna je govéda.

Kakó ogljarjem je zlató
Pokázal Dimek v lózi,
Če dal le mleka mu je kdó,
In pa maščobe v kózi.

Kakó prispó duhóvi sanj
Nad spečega človeka,
Kakó spet včasih móra nanj
Natíhoma pritéka.

Kakó se včasih pred nogó
Ti palček méša v trávi,
Če v lózo greš, je pred tabó
Orjáak debeloglávi.

Kakó Seljánovič poljé
V oránji s plugom strésa,
Kakó Vsesláviči zmené
V živáli se, v drevésa.

Kakó da Šetek zmir sedí
Pri ognji, v lonce gléda,
Okuša prvi vse jedí,
Ko se načénja skléda.

Kakó je muhast včasih bil,
Prevrnil sol in mléko,
Če prve žlice ni dobil,
Pomázal je obléko.

Kakó povodni mož je kdaj
Device zále krádel,
Da divji mož zapušča gaj,
Da déve bi napádel.

Kakó povóдне deve prat
Deklétom prihitele,
Kakó so kópat, plet, orát
Kdaj divje deve spéle.

In kóliko v goràh plesišč
Imájo lépe vile,
Kakó je jasen njihov vrišč,
Kakó popévké mile.

Kakó svoj čas ljubile so
One junake zále
In ž njimi se sestriše so,
Jim vénce zmág dajále.

Kaj napovedovále so
Tej, oni rojenice,
Kakó obsojevále so
To, ono sojenice.

Kakó so Kurenta možjé,
Mladeniči čistili;
Našemljeni so za žené
Po snegu plug vlačili.

Kakó otroci silijo,
In vedno jih je dosti
Na dan, ko babo pilijo
Možjé na krškem mosti.

Kedó najlepši je koláč
Triglavu v dar napravil,
In Radegóstu kdó pogáč
In vina več postavil.

Kakó boril z volkóvi tá
In oni se z medvédi;
Kedó prožiti bolje zná
Pušice mej sosedí?

Takó in slično vsak večer
Biló na préji v vási;
Tu pravil je, kar znal kater,
Bilí so kratki časi.

O vsa drugačna pa sedáj
Na préji je beséda:
Križ, ovce, Svetovita gáj
In nauk Kozme déda.

Vse čaka, komaj hrepení
Po prazniku pomládi:
Nestrpno šteje ure, dni:
Prejeli krst bi rádi. —

Pohájajo kodelje žé
In polna so vreténa,
Pošlè so suhe jim trské,
Odhaja slednja žena.

Sè svislí petelinov klíc
Pa pozno noč naznanja;
Nikjer ni čuti več predíc,
Že vse o Kozmi sanja.

Torklja.

Tórklja pride na predišče,
Vse pretápa, vse preišče,
In pri sebi beseduje:
„Zdaj-le me nihčè ne čuje!
Vse globoko spi in sanja,
Kar jim Kozma ded ugánja.
Naj le spé, saj bodo znále,
Kdaj izdájice postále.
Nas duhovna bitja stara
V dolu nikdó več ne mara.
Dobra do sedaj smo bila,
Ko smo čuvala, branila
Njih imenje, njih lastnino,
Nje samé in njih živino.

Zdaj pa zbira vse na sveti,
Kje da bolje je živeti.
Tó le srca jim predrámi,
Kar okó, uhó omámi.
Ni privzemati novosti
Nikdar dobro jáko dosti.
Kdor se v starem naveliča,
Se o novem prej prepriča;
Vsákoga takoj ne sluša,
Vzlasti, če je v kupu duša.
Pojdi ljudstvo, kamor hočeš,
Ako z nami biti nočeš.
Mučili te bodo bési
Zmir na duši in telési.

Bila mi je prej naváda,
Da sem pomagála ráda:
Vse kodélje tej in uni
Sprela sem pri bledi luni.
Njej pa, ki je pridna žéna,
Tri napredla sem vreténa.
Zdaj pa nimam več dobróte,
Z máno bodo zdaj siróte.
Vse, kar v roke bom dobila,
Vsa vretena, motovila,

Kar si ktera je napredla,
Prejo vso jim bodem zmedla.
S preslic jim kodélje snéla,
Da me bode vsaka kléla.
Če mi kóličkaj bo móči,
Prišla bodem v vsaki nóči.
Vsi bi pratež novo rádi,
Ko pomlad bo praznik v grádi.
Jaz pa bodem jih mešála
In pri preji zadržála — —

Toda, kje so jim vretena? —
Kje povesla so otrena? —
Vse zaprle, vse poskrile,
Morda, da so me čutile — ?
Pa zori se, moram iti,
Jutri hočem zopet priti.

(Konec.)

Najmlajši mojster.

(Povest iz leta 1608. — Spisal Velimir.)

(Dalje.)

VII.

Najmlajši mojster je težko pričakoval, kdaj ga mestna gosposka pokliče predse, da se opraviči zaradi svojega postopanja proti črevljarski zadrugi. Toda minul je teden za tednom, a nikakega glású ni bilo. To je Žlebnika skoro jezilo. Mlad je bil še in vaje vsako stvar hitro ugnati. Toda tisti duh, ki mu pravimo dandanes birokratizem, oprijel se je včasih tudi mestnih očetov. Tako je bilo tudi pri očetu črevljarske zadruge. Žal mu je bilo za najmlajšega mojstra, in dasi je kazal pri zadružni seji oblastno lice in neupogljivo ostrost v zadružnih pravilih, vendar je doma skoro obžaloval svoj nastop. Ko mu pride nasproti draga hčerka Anica, bilo mu je nekako hudo pri srcu. Na obrazu je bral hčerino radovednost, toda ni ji mogel povedati nič prijetnega.

Drugi dan je že na vse zgodaj poiskal svojega prijatelja, mestnega župana Janeza Sonca, ki je slonel na stolu ter gladil brado.

„O prijatelj, kaj pa ti tako zgodaj kolo vratiš po hišah? Post je sedaj in pokoro bi delal, pokoro!“

„Nič prida, gospod župan; mladina nam kaže zobé, in sin hoče vedeti več kakor oče.“

„Saj nimaš sina, da bi se čezenj nosil. Hčerko ti je pa tako že mojster Žlebnik jedno spravil, drugo ti bo pa tudi vzal iz naročja. Kaj hočeš še več?“

„Ko bi le res bilo, dragi Janez Sonce! Toda najmlajši mojster več ne mara za svojega do-

brotnika, ki ga je vzgojil kakor svojega sina ter mu pripravil vse, kar si more tak mlad človek poželeti.“

„Kaj ti je nagodil tako hudega? Saj ne morem verjeti, da bi znal Matijec nagajati. Preblago srce ima za to. Sedi k meni, da mi razodeneš vse.“

„In vendar je res, preljubi prijatelj! Žlebnik ne mara nič več slišati o ženitvi v moji hiši in lazi za tisto Tramterico, ki sedaj v mestnem stolpu čaka obsodbe za svoje hudodelstvo.“

„Ej, ej, sladki moj Adame, mladi ljudje imajo svoj vkus. Vem sicer, da vaša zadruga prepoveduje ženitev mojstru izven zadruge, toda ne zameri! Srce človekovo je kakor slama, v katero vržeš iskrico ognja. Vname se, vskipi takrat, kadar ravno vržeš iskrico vanj. Toda slama hitro zgori in srce človeško se hitro ohladi. Počakaj, ne nori preveč, zakaj pomlad se nam bliža, in zimski spomini se raztopé kakor sneg v južnem vetru.“

„Ne vem! Žlebnik zna biti tudi svojeglaven, in Tramterica se mu je vsedla v srce kakor klop v kožo.“

„Ne bodi malodušen, mojster Adame! Saj si vendar predsednik črevljarske zadruge, in ali ne znaš odpreti svojih ust ter brati levite mojsterčku, ki še treh križev nima na svojem hrbtu:“

„To se je zgodilo včeraj. Prebrali smo mu rebra, kakor malokomu, sestavili dolgo zatožbo, izobčili ga iz zadruge in meščansko pravico . . .“

„Oho, oho!“ seže Weissu v besedo mestni župan, „to je pa že malo preveč. Ne pozabite, da črevljarska zadruga ni še mestna gosposka. Toda vidim, da si se pošteno trudil, kako bi preskrbel svoji Ani dobrega ženina, zato ti svetujem: počakaj! Naj se vaše zatožbe nekoliko ohladé doma na tvoji polici, potem šele jih pošlji mestnemu sodniku, da jih predloži mestnim očetom. Med tem pa nikar ne drži križem rok! Dobodi koga, ki bo posredoval med teboj in Žlebnikom, zakaj jaz ménim, da se bodeta z Matijcem še sporazumela, in kadar bo Njegova svetlost, deželni knez Ferdinand, počastil v kimovcu belo Ljubljano, tedaj bo tvoja Ana spremljala pri slovesni avdijenci svetovalca Matijo Žlebnika.“

Razjasnil se je obraz mojstru Weissu, in takoj je poprašal župana:

„Torej Njegova svetlost počasti Ljubljano?“

„Tako je. Včeraj nam je naznanil v deželnem zboru deželni glavar Janez Udalrik pl. Eggenberg, da koncem kimovca utegnemo videti premili obraz Njegove svetlosti.“

„Hvala ti za to novico! Ponesem jo takoj domov in obetam ti, da storim po tvojem navetu.“

Oče Adam Weiss ves potolažen odide iz županovega stanovanja.

Mestni župan Janez Sonce pa se porogljivo nasmeje za odhajajočim in zagode samemu sebi:

„Norec! Ali misliš, da boš ti poročal kot predsednik črevljarske zadruge svoje mojstre? Naša mati katoliška cerkev pa bo tebe popraševala za svét, predno bo komu dala svoj blagoslov? To vse se mi zdi nekako taka komedija, kakor je bila moja. Oh, to so bili časi!“

V tem, ko se je mestni župan zamislil v svoja mlada leta, ko je snubil Ano Rozino, ranocelnikovo hčer, korakal je mojster Weiss po Velikem trgu naravnost proti svojemu domu nedaleč od visoke Tranče. Najprvo je stopil v kuhinjo k ženi, s katero sta takoj jeła ugibati, koga bi poiskala za posredovalca. Ker se nista mogla zjediniti, pokličeta še grbasto Ano, ki se je odločila za mojstra Kumberga. Dasi stara dva nista bila nič kaj zadovoljna s hčerinim nasvetom, vendar sta naposled potrdila njeno željo. Ana pa je imela zato toliko zaupanja do Kumberga, ker so je imele vse mlade ženske. Tako je znal stari dekletom govoriti na srce in božati jih po licih, da so ga imele za nekakega mentorja ali variha. Človek je res duševno bitje, katero se bolj in trdneje zлага z duševnimi podobnostmi kakor s telesnimi. Mlada in čedna človeka se ne vjemata vselej, pač pa človeka, različna po starosti in lepoti, a sorodna po duhu.

Adam Weiss se je napotil še tisto dopoldne k staremu Kumbergu. Ta ga je poslušal in molčal. Ko pa je mojster Weiss vse razodel, tedaj se je Kumberg nekoliko odkašljaj in gledé skozi okno govoril:

„Smili se mi ona-le seničica, ki kljuje tam-le na oknu, in rad bi ji pomagal. A naj le poskusim okno odpreti, da bi ji pomolil košček kruha, zleti tje gori proti Gradu.“

„Kako to misliš, pobratime? Ali da naj mu moja Ana postane nezvesta?“ popraša Weiss malo razburjen.

„Bog vedi, da kaj takega nisem mislil, oče Weiss. Toda zleti se lahko na razne načine.“

„Ali misliš na smrt?“ ponovi še bolj razburjen.

„Pustiva to seničico, ker se ne razumeva. Saj vidiš, da je že ni več na oknu. Odletela je iskat hrane v naravo, ker je ji človek ne poskrbi. Toliko ti obetam, oče Weiss, da se bom trudil ustreči tvoji želji. Saj me to veže že nekako kot uda črevljarske zadruge, da skrbim tudi jaz za njeno veljavo, dasi bi bil morda našel lahko kakega pripravnejšega kakor sem jaz. Saj veš, da je zadnje čase ne orjeva prav dobro skupaj.“

„Toda Ana si je izvolila tebe in nikogar drugega.“

„No, saj to sem vedel, da me ti nisi zato potrdil, in to je ravno slabo, da vedno le rajši poslušáš ženske kakor može. Četudi si sicer moškega vedenja, toda pri sejah govori le tvoja ženska iz tebe. Ko bi sam govoril, zadel bi včasih vendar kako pametnejšo, kakor si jo zadel pri zadnji seji. To ni bilo prav, da ste z menoj in Žlebnikom tako ravnali, in še jedenkrat rečem, da ne!“

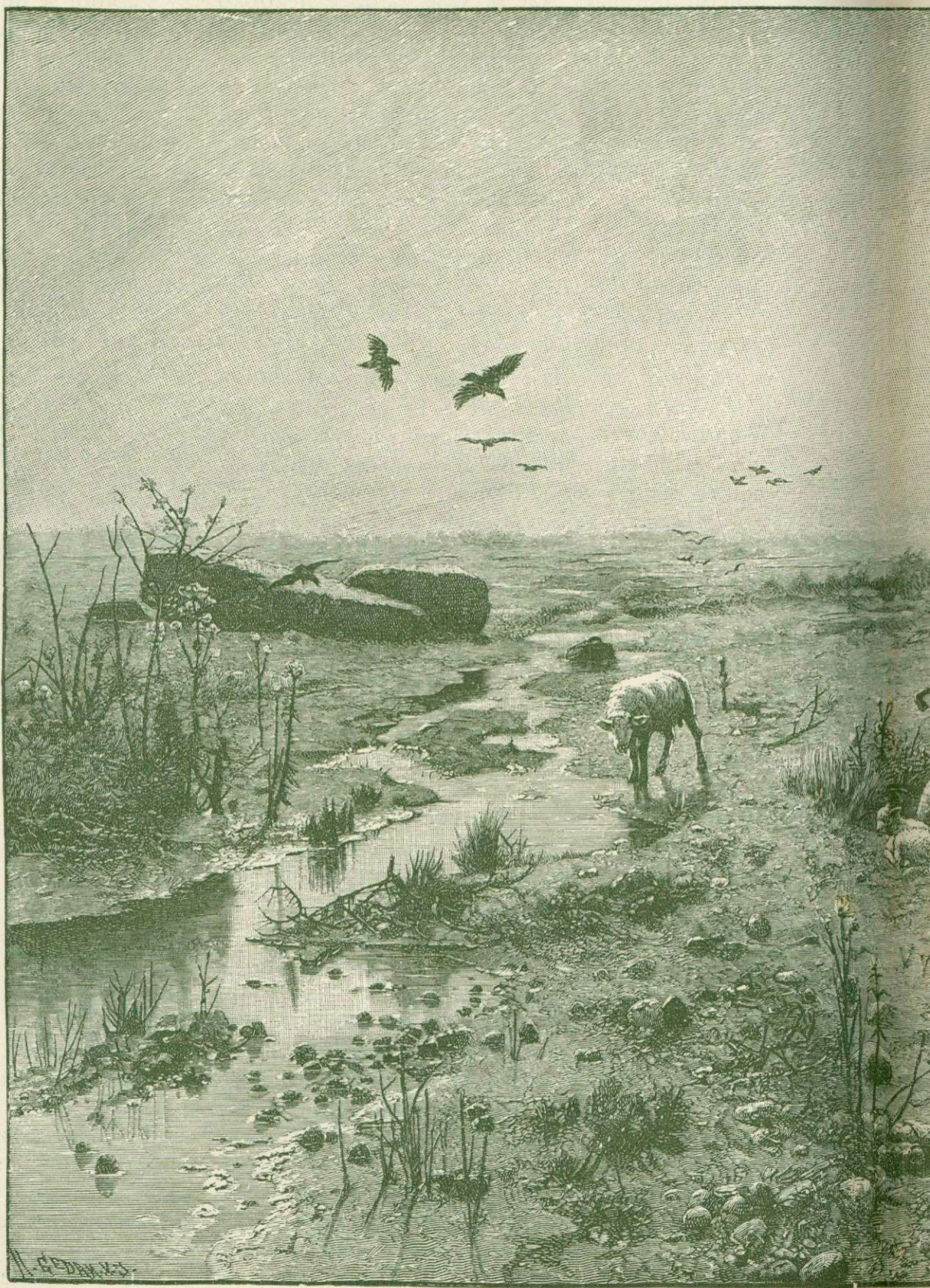
„No, no, ne bodi preveč hud, saj se dosedaj še ni nič ukrenilo in akti ležé še pri meni doma. Saj veš, malo pa moramo prestrašiti take-le mlečneže kakor je Žlebnik, drugače nas preprijejo.“

„Torej velja! Pozdravi Ano in reci ji, da jo bom jedenkrat pobožal, ako se nam stvar posreči.“

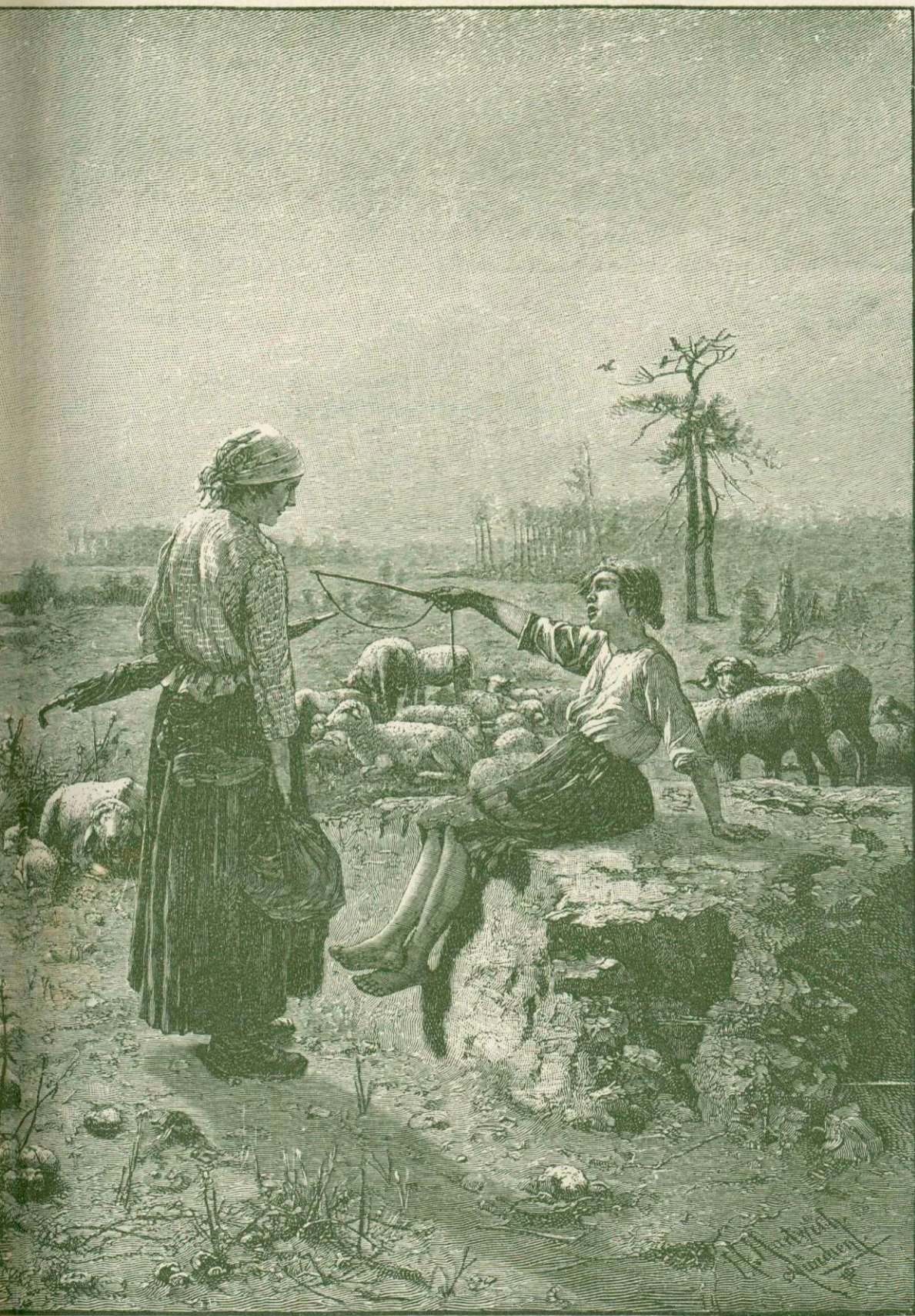
Ne smemo zameriti starcu, ako je bil nekoliko otročji, saj je bila vendar-le njegova glava še vedno bistra, in spoznali bomo, da je bil stari Kumberg tak intrigant, kakor malo takih.

Oče Weiss je zadovoljen odšel in hitel sporočit hčeri Kumbergov predlog. Ta pa je pre-mišljeval pri mizi, kako bi opravljal vlogo posredovalca. Ni se zmenil čisto nič za svojo ženo, ki ga je karala:

„No, ali si si že zopet obesil novo skrb na glavo? Norec je res norec, in če bi te kdo poprosil, da bi ga useknil, ne boš mu odrekel.“

Na paši. (Slikal A.)

Čas bi že bil, da bi te pamet srečala. Pokoro delaj, pokoro za svoje grehe. Saj si že dosti zajcev ustrelil, še več pa pojedel. Ali vidiš, da gre vse rakovo pot, in še ta pomočnik naj nama uide, potem ne zaslužiš niti za neslan močnik. O Bog je res dober, da nama ni dal nič otrok. Kaj bi bilo ž njimi? Sveti postni čas je, in še sedaj ne daš mirú in družino razkopavaš. Le čakaj! Kar pustila te bom! Ali meniš, da sem res ravno jaz obsojena v pekel že na tem svetu? Kako mirno in zadovoljno je življenje drugodi, kakšno je pa pri nas! Če se ne boš spame-toval, šla bom jaz na rotovž in povedala, da te denejo na potapljavko v Ljubljano ali pa v tisto železno kletko za norce tam pred mestno hišo. Tudi bom povedala, da te nimajo nikoli več voliti v mestni zbor, ker nisi za to! Ali si slišal? A?“

Tako je končala Kumbergova tovarišica svoj samogovor. Morda bi bila še nekoliko nadaljevala, a zmanjkalo ji je sape in besedij. Raztogotilo jo je kakor vselej najbolj to, ker ji mož ni čisto nič odgovarjal. Ko pa je končala ter se mogočno razkoračila pred možem na globokem stolu, popraša jo šele zakonski tovariš:

„Zakaj si pa tako na glas svojo vest izprašuješ? Vse tvoje grehe sem slišal. Te povej patru Henriku, a ne meni.“

„Oh, jaz nesrečnica!“ vzklikne žena in sede na stol. Mojster Kumberg pa je že odhitel iz hiše. Naravnost čez črevljarski most jo mahne in zavije za vodo, kjer je črevljaril Matija Žlebnik.

Ta je natezal mokro teletino na kopito. Takoj je dal delo iz rok in spremil starca po stopnicah v svojo izbo, kjer sta sedla za mizo.

„Matija, hitro ti pojasnim, zakaj sem prišel. Mudi se mi, zakaj še jedno pot imam danes. Torej poslušaj! Oče Adam Weiss obžaluje svoje postopanje in rad bi se z lepa pogodil s teboj. Anica pa je mene izvolila za posredovalca. Kaj praviš na to?“

Mladi mojster se začudi, pogleda na starca in takoj odgovori:

„Kaj bi rekel? Ali je bila tudi beseda o ženitvi na vrsti?“

„Veš, da brez ženitve ni ničesar. Ptiči se ženijo sedaj, in kako bi Anica ne mislila na to? Torej kaj praviš?“

Žlebnik je molčal.

„Vem, kam se obrača tvoje srce. Torej jaz ti svetujem to-le: Ti reci, da si pripravljen prositi očeta Weissa za odpuščanje, in Anica naj bo tvoja nevesta — vsaj za jedenkrat, dokler se Tramterica ne izvije iz rotovških rok. Napravi naj vama mestni pisar prošnjo za izpregled, ker sta si v svaštvo — —.“

„Saj ne bo nič iz tega. Peter Otava je dejal Suzani, da ne dobodeva izpregleda od škofijstva.“

„Tako? No, to je ravno prav, ali ne? Ako škofijstvo prošnjo zavrne neuslišano, tedaj je pri kraju tvoja ženitev z Anico. To je ravno moja misel, in govoril bom jaz še danes s škofovim bratom, ti pa govori s škofovim kapelanom, ker sta prijatelja in sorodnika.“

„Toda Prevzvišeni je pravičen mož in ne bo poslušal naših spletek“, ugovarjal je zopet Žlebnik.

„Ravno zato, ker je možak, in kot zvest varih svojih ovčic ne bo dovolil, da bi se sklepal zakon, ki ne obeta sreče in zadovoljnosti.“

„Poskusimo!“

„Tako je! Tebi in Tramterici pa bo ta poskus še dobro služil. Le zapomni si to! Predno bo prošnja za izpregled rešena, bo že Tramterica zopet na svojem domu.“

S temi besedami je mojster Kumberg odšel. Čitatelji pa si sedaj vedó razlagati, zakaj je Kumberg pri odhodu iz ječe Tramterici tako dvomljivo govoril o njeni ženitvi z Matijo Žlebnikom.

Še tisti dan sta Kumberg in Žlebnik zvršila svoj naklep. Mojster Matija sicer ni prosil očeta Weissa odpuščanja, a tudi treba ni bilo. Predsednik črevljarske zadruga je takoj pozabil na vso preteklost, Anici pa se je sanjalo tisto noč toliko sladkih rečij, da jih ni mogla z lepa dopovedati svoji prijateljici, Vodopivčevi Klari.

Kako prekanjen je človeški rod, in vendar kako hitro se dá prevariti! Ta se veseli, oni se joka, ta si zida svetle gradove v oblake, oni pa se jim smeja. Človek trpi, da se sosed veseli, a ta se trudi, da oni uživa.

VIII.

Vdova Tramterica je že težko pričakovala cvetnega petka. Ta dan je bil zanjo odločilen. Ni sicer trpela surovih udarcev mestnih biričev, toda za ponosno meščanko je bila že sramota jako občutljiva, da mora v mestnem stolpu biti toliko časa v preiskavi. Mestni čuvaj Gregor Grabnar jo je sicer dostikrat izpraševal, toda užaljena vdova mu ni odgovorila, ampak je le omenjala, da bo pred sodnikom dokazala svojo nedolžnost. Po svojem očetu dala si je od doma prinesiti nekaj knjig in iz teh je mnogo čitala pri zamreženem oknu.

Naposled pride zaželeni petek. Proti rotovžu so se pomikali od raznih ulic mestni očetje, zaviti v škrlataste plašče in brodeč deževni sneg.

Tam iz jezuvitovske cerkve pa so speli ljudje v gručah od molitve sv. križevega pota

ter postajali pred mestno hišo. Vedeli so, da je danes na vrsti „nedolžna Suzana“, in radovedno so se pomenkovali, kako se izide zanimiva sodba.

Tam na voglu rotovškem pod Adamovim kipom je stala Weissova Ana ter modrovala svoji prijateljici, Klari Vodopivčevi:

„Kaj meniš, ali bodo Tramterico oprostili ali ne? Jaz mislim, da jo bodo posadili na sramotilno klopico ali pa privezali na sramotilni kol.“

Imenovana klopica je bila na trgu ne daleč od rotovža; zločinec je moral sedeti na njej, da so ga vsi ljudje videli. Ravno za to in ravno tam je stal imenovani kol ali „prangar“.

„Jaz bi ji privoščila“, odgovori prijateljica, „da bi jo deli v železno kletko na rotovških stopnicah.“

Ta kletka (Narrenkhotterle) je bila tudi za zločince, bodisi moške, bodisi ženske. Ljubosumna Ana se je prisrčno nasmejala prijateljici željki.

„Poslušaj, Grog, kaj želi Klara Tramterici? V kletko bi jo rada spravila“, ponovi Weissova Žlebniku mlajšemu, ki je nesel dva para črevljev v roci ter se ustavil pred deklicama.

„A, Klarica, to je presuha ječa, ta železna kletka. Ti kot gostilničarska hči bi morala želeto, da pride pekarica Tramterica na potapljavko. Ta bi ji ohladila vročo kri bolj kakor železna kletka.“

Deklici sta se zasmejali tako na glas, da so se drugi ljudje obrnili proti vogalu, češ, kaj imajo med seboj ti mladi ljudje?

Tam pri Ljubljani za kruharno je bila namreč za pekarje kaznovalna priprava, ki so ji rekli potapljavka (Schupfen). Na dolgem brunu je bil privezan jerbas, v kateri je moral sedeti obsojeni pekar. Mestni biriči pa so ga vpričo vsega ljudstva potapljali in zopet kvišku potezali.

Tam na drugem vogalu rotovškem pod stolpom pa sta stali trgovka Ehrbarica in črevljarica Kumbergovka.

„Škoda za to vdovo! Kako lahko bi bila dobila ženina, kakoršnega bi bila hotela. Tako pa ji je ta njena nesrečna laška kri pokopala vso srečo.“

„I, kaj se hoče, človek je slaba stvarca. Vsakemu se lahko primeri. Menim pa, da se bo za-njo dobro izteklo, ali ne?“

„Bomo videli, botrica! Kakor bodo pri volji mestni očetje! Moj stari se baje mnogo prizadeva, da bi jo izkopal iz blata, toda moj mož ima malo sreče, kakor ona. No, bodi že kakor Bog hoče! Kot luteranki pa se ji spodobi, da naredi malo pokore za svoje pregrehe.“

„Saj ni več, strina! Že pred dvema mesecema se je odpovedala luteranski veri in opravila cerkveno pokoro.“

„E, e, kaj mi poveš, botrica! Hvala Bogu in Materi Božji! A odkod veš to?“

Trgovka je bila malo v zadregi. A takoj si je pomagala:

„Moj mož mi je povedal.“

„Oh, to si srečna, ki imaš moža, da ti kaj zaupa. Jaz pa ne zvem od svojega nikdar nič, ako bi mu tudi kdo hotel glavo odrezati.“

V stolpu je med tem prišel iz prsij vdove Tramterice bolesten vzdih. Suzana je čitala svetopisemsko zgodbo Rutino. Noema je bila uboga, zapuščena vdova, kateri je smrt pobrala moža in sinova. Vrnivša se v domovino je tožila svojim prijateljicam in sosedam: „Ne imenujte me Noeme, zale, temveč imenujte me Maro, britko, ker z bridkostjo me je napolnil Vsemogočni.“ Pri teh svetopisemskih besedah se je ustavila jetnica, in solza bridkosti je pomočila list v knjigi.

Tam gori v prvem nadstropju v sodni dvorani pa so bili zbrani do malega vsi notranji in zunanji mestni svetovalci. Tudi Matija Žlebnik se je stiskal tam pri zeleni peči na visokonožnem stolu. Zrl je v jednomer na podobo na steni, predstavljajočo poslednjo sodbo. Jedna izmed dušic pred ostrim večnim Sodnikom se mu je zdela tako podobna današnji zatoženki, in iskreno si je želel, da se ta dušica pomakne na Sodnikovo desnico. Stari Kumberg je hodil ponosno po sodni dvorani in sedaj temu, sedaj onemu kaj na uho zašepetal. Svetovalec Andrej Hren pa je sedel na svojem stolu, natezal zgrbančeno čelo ter zrl neprestano v papirje pred seboj. Tudi oče Weiss je držal v roki nekaj pisanega ter čital.

Ko pa vstopita sodnik Ahac Amšelj in župan Janez Sonce z mestnim pisarjem, umolknejo vsi. Župan se ustavi pri svojem sedežu, sodnik pa je ponosno stopal po širni dvorani ter zasedel svoj vzvišeni prestol. Sluga Sova mu sname škrlatasti plašč ter izroči srebrno žezlo. Nato gre k vratom, zaklene in položi ključ na vogal županove mize. Mestni pisar pa je položil pred sodnika na mizo dve knjigi: sodni red Maksimilijana I. iz l. 1514. in Ferdinanda iz l. 1535.

Mestni sodnik Ahacij Amšelj vstane, pomane svojo brado in izpregovori:

„Častitljivi gospodje svetovalci! Meščanka Suzana Tramterica, pekarska vdova, hišna posestnica, hči pekarskega mojstra Boštjana Lichtenberga je obdolžena, da je potopila svojega sina Matijo v Ljubljani. Zaslišale so se priče, katerih izpovedi vam mestni pisar takoj prebere; zaslišala se je obtoženka sama, katera taji svoje dejanje. Obžaluje pa, ako je bila njena nagla

jeza kaj vzrok nesrečni smrti, ter prosi zato slavni mestni zbor milostive sodbe.“

Mestni pisar prebere izjave prič, katere pa niso nič važnega izpovedale razven Tramteričine dekle Špelice in Grabnarjevega sina Gregorija.

Dekla je izjavila, da je gospa Tramterica silno nagle narave in je priletela tisti večer nadnjo, ko je ravno prala. Raztogotila se je nad njo, ker je pustila otroka samega pri vodi ter jo hotela udariti. Dekla ji je pa ušla. V jezi je pahnila od sebe otroka, ki je v tistem kriku priletel pred njo in otrok se je zvrnil v vodo. Kako se je ravno to zgodilo, ne more povedati, ker se je šele ozrla, ko je pritekla na most. A takrat že otroka ni bilo videti.

Grabnarjev sin pa je izpovedal, da mu je Špelica pripovedovala, da je Tramterica pahnila otroka v vodo, ker je ta klical Špelici: „Strah me hoče!“

„Spoštovani gospodje svetovalci! Deklo Špelo smo vsled njene izjave, ki se ne vjema z Grabnarjevo, poklicali še jedenkrat. Drugič je potrdila Grabnarjeve besede. Zato smo jo pripravili v stolpu, ker je krivo pričala. Kakšno kazen je zaslužila dekla zato? Ali naj jo zapremo na Trančo za osem dnij ob kruhu in vodi?“

Mestni svetovalc Kumberg se oglasi:

„Ko bi bila deklica pod prisego izpovedala, odrezati bi se ji morali jezik in prsti radi krive prisege. Tako pa je samo olepšala brez prisege svojo izjavo in le udanost do svoje gospodinje jo je privédla do tega. Ker pa je izjavila tudi drugič, da s svojimi očmi ni videla, da je Tramterica pahnila otroka v vodo, ta razlika za stvar tako ni pomenljiva. Vendar pa priznam, da brez krivde ni dekla, zlasti še, ker ni slušala svoje gospodinje, dasi ji je ta večkrat zapovedala, naj otroka ne jemlje k vodi. Zato predlagam, da se obsodi dekla Špela z ozirom na svojo starost v to, da bo pometala jutri veliki trg od Tranče do Frančiškanskih vrat.“

Mestni očetje so se nagajivo namuzali, in ko je sodnik dal na glasovanje svoj in Kumbergov predlog, obveljal je Kumbergov z neznatno večino.

Nato je pisar prebral izpoved obtoženke. Ta je priznala, da je otrok utonil v vodi, a tajila je, da bi ga bila sama pahnila v vodo. Pač pa se je zaletel v tistem hipu otrok vanjo, in če je omahnil, ko se je ona obrnila, ne more nič za to. Ako je slišala besede otrokove, ki je imenoval, naučen po svoji dekli, mater „strah“, ne more se pač od nje pričakovati, da bi v takem trenutku ohranila vso hladnokrvnost. Rešiti pa otroka ni mogla, ker je takoj izginil pod ledom. Človeka ni bilo nobenega blizu, in mrak se je že delal. Naposled izreče,

da je že opravila cerkveno pokoro za to, ako se je sama tudi kaj pregrešila; sam prevzvišeni škof jo je odvezal, ker se je povrnila h katoliški cerkvi, in da jo mestna gosposka nima več pravice soditi.“

„Spoštovani gospodje svetovalci notranjega in zunanjega sveta! Po sodnem redu Njegove svetlosti Ferdinanda I. morajo se matere, ki umoré svojega otroka, žive pokopati in kolvanje zabiti. Zato je vprašanje, ali je Tramterica svojega otroka sama umorila, ali ne?“

Oglasi se oče Adam Weiss: „Da je Tramterica res otroka umorila, pač ne moremo dvomiti. Ako kdo potopi svojega otroka v vodi, tedaj je pač taisto, kakor bi se reklo, da ga je umorila. Ali ga je res utopila, o tem ravno tako ni dvoma, ker nikogar drugega ni bilo takrat pričujočega, kakor vdova sama. Dekla pa je že poprej ubežala. Sam se otrok vsaj ni utopil.“

Weissu je odgovoril mestni župan Janez Sonce: „Mestni očetje pač nimajo vzroka, da bi šele o tem sklepali, ali je obžalovanja vredna vdova ‚malefična oseba‘ ali ni. Iz izjav prič in iz izjave obtoženke same nikakor ne moremo sklepati, da je pekarska vdova namenoma ali vsaj istinito umorila, oziroma utopila svojega sina. Ako pa nimamo prič in drugih dokazov, kako hočemo pa svoji vesti obsoditi zatoženko kot morilko? Zato predlagam, da se ne govori več o ‚malefični osebi‘, ampak da se le še prerešeta, ali je in koliko je kriva vdova Tramterica sama, da se ji je otrok utopil.“

Sodnik Amšelj prime za sodno žezlo in ponovi predlog županov, ki so ga mestni očetje sprejeli z večino glasov.

Za besedo se oglasi svetovalc Andrej Hren:

„Spoštovani gospodje mestni očetje! Vprašanju nam je odgovoriti, ali je zakrivila vdova Tramterica smrt svojega otroka ali ne. Moje prepričanje iz izjav prič in Tramterice same je to, da vdova ni zaslužila naše obsodbe. Ukazala je večkrat svoji dekli, naj otroka ne vodi k vodi. Ali naj je zato gospodinja kriva, ako dekla ne posluša ukazov svoje predstojnice? Pahnila ni pekarica svojega sina v vodo, ampak sin je padel sam, zato, ker se je mati hitro obrnila; ta pač nima očij na hrbtu, da bi bila mogla videti svojega nasproti ji hitečega sina. Zato ne moremo dolžiti Tramterice, da je ona kriva nesreče otrokove.“

Odgovarjal mu je zopet predsednik črevljarske zadruga:

„Gospod svetovalc Andrej Hren je modro zamolčal to, česar utajiti ne more. Toda res je vendar, da je Tramterica silno nagle jeze: ali je bilo treba précej udariti po dekli, dokler se ni nič žalega zgodilo? Ali je bilo treba divjati na bregu? Zakaj ni rajši poprej svojega sina

potegnila iz vode in odvêla domov? Ali ni svoje matere obsodil najbolje že njen sin, ki je klical za deklo: „Špelica, strah me hoče“? Te besede iz ust nedolžnega otroka povedó več, kakor vse druge izjave. Mati, ki je svojemu otroku „strah“, pač ne more biti mati najboljše vrste. Ako še pristavim, da je Tramterica, najnovejša spokornica, kot luteranka dovolj pokazala svoje slabo srce — — —“

Oče Weiss je moral umolkniti. Zakaj bilo je v mestnem svetu še več luterancev, ki so začeli godrnjati in vstajati.

Mestni sodnik pa mu je na ta vrišč takoj vzel besedo s tem, da je sam vstal in začel govoriti:

„Zakriti se pač ne more razsodnim poslušalcem, da je Tramterica tudi sama kriva smrti svojega sina. Dasi ji pustimo na vesti, ali je pahnila otroka v vodo, ali ne, ker ne moremo tega po pričah do cela izpričati, vendar se pameten mož ne more otresti slutnje, da se je v resnici kaj takega zgodilo. Toda bodímo pravični in imejmo pred očmi vdovino naglo jezo, katera je v rodovini, kakor smo se imeli nedavno priliko prepričati. Ta njena jezljivost, katera nič ne premaguje, mora se pač kaznovati. Ravno tako je glavna priča, njena dekla, nezanesljiva, da bi ji mogli povsem verjeti, vzlasti, da se je ozrla šele, ko je že bila na Črevljarskem mostu. Kar se pa tiče otrokovih besedij, nimajo nikakega drugega pomena kakor tega, da je Tramterica kot mati malo ljubila svojega otroka. Ni pričakovati, da bi kaj novih dokazov spravili na beli dan, zato hočemo obravnavo končati. Le zastopnik zatoženke ima še končno besedo.“

Sodnik namigne slugi, da pokliče zagovornika. Kako so se pa začudili, spoznavši, da tako imenitna meščanka, kakor je bila Tramterica, niti ne najame prokuratorja, kakor so takrat advokate imenovali. Sicer mestni očetje niso bili prijatelji advokatov in večkrat so bili primorani uravnati ostre naredbe proti preširnim in brezobzirnim advokatom, toda ta dan so se začudili. Še bolj pa so bili iznenajeni, ko so zvedeli, da je Tramterica jednega izmed mestnih očetov zaprosila za svojega zagovornika. In ta ni bil nihče drug kakor najmlajši črevljarski mojster in svetovalec, Matija Žlebnik.

Poreden nasmeh se je polotil marsikaterega mestnih očetov, in nekateri so si pošepetavali med seboj, kakor bi vedeli mnogo skrivnostij. Matija Žlebnik pa je vstal in izpregovoril:

„Spoštovani gospodje! Odkar so mestni očetje napovedali vojsko usiljivim prokuratorjem, dovolili so, da sme obtoženec katerega izmed občinskih svetovalcev izvoliti za svojega zagovornika. Zato mi častitljivi gospodje ne bodo

šteli v zlo, ako je obče spoštovana meščanka Suzana Tramterica naprosila najmlajšega svetovalca za svojega zagovornika. Amicus Plato, sed magis amica veritas, govoril je stari Rimljan. Tudi jaz ne bom zagovarjal vdove Tramterice, zagovarjati hočem obtoženko, ki je obdolžena, da je umorila svojega otroka.

Ne glejte, nepristranski mestni svetovalci, za trenutek ne moje osebe, ne osebe vdove pekarice! Postavite pa se v duhu na obrežje Ljubljane in mislite si hišno gospodinjo, ki ima skrb za svojo družinčad in ljubezen do svoje dece. Kdo bi je ne spoštoval, ako zagleda s svojega okna svoje jedino dete, ki se igra brezskrbno ob tekoči reki ter ne sluti nevarnostij, ki prežé na njegovo mlado bitje? Kdo bi je ne spoštoval, ako vsa skrbna priteče na strmi breg ter pokara neskrbno služabnico, ki ne pazi na drago dete svoje gospodinje? In če se ljubezni polna mati v svoji sveti jezi kakor njen božji Izveličar v templu nad bogoskrunci razhudi nad lahkomišljeno deklo, ki nima srca za njeno dete: kdo bi ji zameril? Ali materino srce ni zlato, ali ne tvega vsega, kar more koristiti njegovi duši in njegovemu telesu? In če je Vsemogočni hotel, da je materina ljubezen ob jednom grob detetu, ali moremo segati božji pravici v roko? Ako je božja Vsemogočnost potrebovala novega angelčka v nebeškem sijaju, ali naj ji mi klubujemo? Niti vrabec ne pade raz streho brez volje Očeta, ki je v nebesih: ali naj dušico nedolžnega otroka tirjamo nazaj od Njega, kateremu se moramo vsi ukloniti? Kdo more poseči v Tramteričino srce in reči: „Sama ga je pahnila v vodo?“ Kdo more z mirno vestjo stopiti na noge in trditi: Morilka je, hudodelka je, „malefična oseba“ je, o kateri nam je danes soditi?

Toda ne dvomim o poštenosti častitih svetovalcev, ki so že pri prvem glasovanju pokazali, da Tramterica ni hudodelka.

Ali pa je morda kriva óna, da je njeno dete v zorni mladosti romalo na oni svet? Kje so priče za to? Ali ne potrjujejo priče mnogo bolj njeno nedolžnost kakor njeno krivdo? Jedina dekla Špelica je vedela nekaj zmedenega povedati. A še ta ni izjavila drugega kakor Tramteričino nekrivost. Da je pa Grabnarjev sin Gropa premotil svojo ljubico — in to je, slavni očetje! — za to ni bilo treba mnogo truda. Kar pa zaljubljeni ljudje med seboj govoré, to pač modrim mestnim očetom ne more biti tehten dokaz. Tako misel ste slišali tudi iz ust prečastnega gospoda sodnika, kateri je prvi poklican, da sodi po resnici in pravici.

Modri gospodje svetovalci! Naše geslo in kot vodilo vsakega poštenega kristijana je, da moramo tako dolgo misliti o bližnjem dobro,

dokler nismo prepričani o slabem. Pri današnji obtoženki pa nismo prišli do vzroka, da bi je ne sodili dobro, ker se nismo prepričali o njeni krivdi. Kdo more torej kamen pobrati in vreči nanjo? Jaz vsaj tega ne morem in menim, da so nas občinarji volili po naši modrosti, ne po naši nerazsodnosti.

Ko bi pa tudi, slavni svetovalci ljubljanskega mesta! imeli dokazov za Tramteričino obsodbo, vendar nam spoštovanje do cerkvene gosposke ne dá mirú, da bi ne oprostili po nedolžnem zaprte Suzane. Vrnila se je kot spokorjena ovčica v katoliško cerkev, — kaka sreča in kako veselje za pravega katoličana! — opravila je dolgo in ostro cerkveno pokoro, in prej bi mislil, da se ji dá zadoščenje, ker je toliko časa trpela v mestnem stolpu, kakor da se kaznuje.

Sklicujem se torej na vašo vest, častitljivi svetovalci, sklicujem se na nepristranost gospoda sodnika, nad čegar glavo visi podoba poslednje sodbe, sklicujem se na ponižno prošnjo obtoženke, ki prosi za svojo nedolžnost še milostne sodbe, sklicujem se na čast mestne gosposke in dobro ime Lichtenbergove družine ter sem prepričan, da bo meščanka Suzana zapustila zmagovito sodno dvorano, kakor je nekdanj svetopisemsko Suzano izraelski sodnik spoznal kot nedolžno, hudobna starca pa je kaznoval. *Dixi et salvavi animam meam!*“

Vtisek Žlebnikovega mladostnega govora je bil nenavaden. Mestni očetje so kar strmeli nad njegovo zgovornostjo, in žal jim je bilo, da se je zadnji čas sporekel s črevljarsko zadrugo. Res niso zaman stavili nanj svojih upov, in svetovalc Hren je kar med govorom rekel mestnemu županu: Ta bo pa prokuratorjem odstrigel precěj mastnih zaslužkov. Sodnik Amšelj se je najbolj čudil latinskim izrekom, oče Weiss pa je trdil mestnemu pisarju, da je Žlebniku

najbrže škofov kapelan Otava sestavil današnji govor.

Svetovalci so se pomenkovali po govoru po domače med seboj. Celó sodnik je stopil mednje. Ko pa so se domenili, vrnil se je sodnik na svoj prestol, slugi pa naročil, da privêde Suzano iz stolpa.

Ko je pisar napisal v zapisnik sodnikovo narekovanje, vzame sodnik žezlo v roke, naredi slovesen obraz, v dvorano pa stopi črno opravljen Suzana. Vseh oči se obrnejo vanjo, ki je stopala počasi proti mizi sodnikovi. Pajčolan vrže čez glavo in pokaže blede obličje mestnim očetom.

Mestni sodnik pa izpregovori: „Ker skoro ni mogoče, da bi prava mati utopila svojega otroka, in ker je vdova Tramterica že prebila cerkveno pokoro, postopati se ne more ž njo več kriminalno; pač pa se kaznuje obtoženka za dvajset goldinarjev v srebru, kateri se porabijo za mestne potrebe.“

Obravnava je bila s tem končana.

Matija Žlebnik je ponosno vodil vdovo Tramterico iz dvorane. Pred mestno hišo so jo že čakali stariši, sorodniki in znanci.

Stari Kumberg pa je cepetal za drugimi in godel:

„Kumberg je Kumberg, če prav ni več mestni sodnik.“

Drugi dan pa je pometala stričnica vicedomskega vratarja veliki trg. Gregor Grabnar jo je vodil, sin njegov pa je škripal z zobmi in se togotil nad ljudmi, ki so zijala prodajali ter ugibali, koliko služi za pometanje uboga Špelica?

Pometati pa ni bilo lahko, ker so mestni očetje dali le jedenkrat na leto mesto pomesti.

(Dalje.)

Materina obljuba.

(Povest. — Spisal *Dobrávec.*)

(Dalje.)

Razmere med egiptovsko in angleško vlado so bile vedno napete. Angleži so se trudili na vso moč, da bi spravili lepo deželo pod svojo oblast. Razne homatije so se pletle od leta do leta in vedno razburjale duhove, ne da bi stvar dosegla kakoršen koli uspeh.

Ko je bilo Josipu pet let, tedaj ga je obiskala mati.

O, kakšno objemanje, kakšno pozdravljanje, koliko poljubovanja, prisrčnosti in materinske

ljubezni! Deček se je branil in naposled popolnoma naveličal milovanja ter začel prav krepko kričati. Tudi se mu je zdelo čudno: ptuja, neznana, bogato oblečena gospa v dišečih rokovicah, s čudnim pokrivalom in še čudnejšo obleko, hoče njega ugonobiti kar s samim sladkanjem. Kar zbežal je in se skrila v predpasnik ljubljene svoje Saše. Ta je skoraj z vidno ljubosumnostjo opazovala ljubeznivost svoje gospodinje, a rekla ni nič, dobro vedoč, da je to dečku sreča.

Za materinsko srce, polno ljubavi, polno roditeljske sreče, je prekmalu minul oni mesec, katerega je smela Zalica prebiti na svojem domu. Deček se je v tem času navadil klicati jo mamó in se veselo zatekal v njeno naročje.

Ko se je neki večer vračala iz cerkve domov, srečala je tudi Hribarjevega Janeza. Mlada ženska — dasi že vdova — bilo ji je komaj osem in dvajset let — je takoj čutila v srcu neko neprijetnost. Saj neradi srečamo celó prijatelja, če se je naša usoda nagnila nasproti njegovi; če je naše življenje njemu nevšečno. Hotela se mu je že ogniti, pa bilo je prepozno. Njena polt, navzlic južni vročini še prozorno lepa, je lahno zardela, ko je stala blizu njega. Kako različna pota in kako različno življenje?

Janez se je bil ves izpremenil, ker ni opustil prejšnjega življenja, marveč je po dosluženih vojaških letih še rajši popival kakor prej. Lotil se je bil mešetarstva, lazil na vse bližnje in daljne semnje. Tam je govoril najmanj za štiri, klel in pil pa tudi za polovico družbe. Nevšečna posledica temu je bila, da se mu je nos prav živo navzel občutljivosti do vseh rdečih in temno-rdečih pijač in dobil tudi prav živahno rdeče-modro barvo. Tedaj, ko je Zalica še drugače mislila o Janezu, ni bil še tak, no, tedaj ji je bil tudi všeč, a sedaj, sedaj je bilo drugačno njeno življenje, in drugačen je bil tudi Janez.

Mlada vdova se je sramovala, da je bila kdaj tako nespametna in gledala za tem človekom. Zalica si je pravila, da je bil prav Janez vsega kriv, kriv, da se ni mogla sporazumeti z materjo in da je morala tako naglo in z materino grožnjo od hiše. Morda je bilo to krivo, da ni pozneje imela sreče v zakonu ter nima sreče, da bi živela poleg svojega otroka. Kako rada bi se trudila poleg njega, blažila mu srce z lepimi nauki, lepimi opomini: ali proč so, proč mladostne sanje!

Mrzlo jo je pozdravil Hribarjev in nerodno segel v roko, potem pa šel svojo pot. Nekaj je godrnjal sam s seboj. Mislil je, kako bi njemu cvetla sreča in s kakimi dobrotami bi bila nastlana vsa njegova pota, ko bi bila Zalica njegova, on bi pa lepo brez skrbi postopal po širnem Kalinovem posestvu. Toda Janez se je v tem motil, zakaj Kalinka, kolikor jo že mi poznamo, ima oster jezik in pa tudi pridne roke, Janez bi moral delati pri njej ali pa stradati v prepiru in jezi.

„In vendar sem mislil, da se bova drugače pozdravila“, godrnjal je mešetar še dalje svojo pot. „Pa takšna gospa! Nisem se usodil je tikati ne vikati, in vendar me je sram, da sem se zbal. Linksum!“

Zalica je odhajala v Aleksandrijo. Vsi so jokali o slovesu, in mali Josip je stegal ročici

za mamó še dolgo potem, ko je bil voz že zdrčal z dvorišča. Tudi Saša se je solzila. Saj je vedela predobro, da obrodé te solze, četudi so podobne krokodilovim solzam, še zlat odmev. Saj je vdova Stegojeva dovolj bogata.

Mati je sicer poprej hotela vzeti dečka s seboj, a Saša je nagloma in s strahom hitela po zdravnika, ki je svetoval gospej, češ: prememba zraka bi škodovala dečkovemu zdravju. Ko bi Zalica vedela, da je prav takšna prememba zraka povzročila smrt — —. Ne, sedaj bi bilo prepozno! Kdo more kaliti njeno materinsko srečo?

Naročila je zastran šole, naročila vsem skrb za svojega jedinca.

Pri Kalinu se je vrstilo vse po navadnem redu, le neke malenkosti ne smemo zamolčati, ki je v tesni zvezi z drugim pripovedovanjem.

Bila je kmalu potem trgatev. Saša je sedela z dečkom tisto popoldne na vrtu. Deček je tekal semtertje, okušal najslajše grozdje in je nosil po jagodi v usta svoji varihinji. Začel se je med njima naslednji pogovor:

„Ali je dobro, Saša?“

„Seveda je, pa ostani vsaj za trenutek pri meni. Ne morem vedno laziti za teboj. Glej, da mi ne padeš v vodo!“

„Ne padem ne, boš videla Saša. Tudi je tam-le doli čoln, lahko skočim vanj.“

„Tako sediš sem-le k meni, ali slišiš!“ zapreti mu ostreje.

„O, saj te slušam, Saša, ker te imam rad, veš. Ti si tako dobra.“

V tistem času se je priplazil skozi goščavo do čolna Hribarjev Janez, sedel vanj in krenil ž njim za vrbje, da ga dovilja in deček nista mogla opaziti. Tam je metal trnek za trnkom v vodo. „Kdo bi se potil po vinogradu“, mislil je mešetar in mrmral svoje misli polglasno v valove. „Tukaj-le so ribe zame in za druge; seveda za druge so vse tiste, katerih jaz ne polovim, pa je pravde konec. Že vem, kaj naredim: riba hoče plavati — stara resnica: jaz pa vem, da hoče plavati tudi v želodcu — na vinu. Polovico plena ponesem k ‚polnemu sodu‘ v gostilno, da mi jih dobro plačajo, polovico pa domov v ponev. Tam skupim za olje in polič vina, tu napravim večerjo. O, kako prijetno je, če človek vé, kaj je dobro! Drugi naj si skrbé za večerjo po svoje, Janez zna tako, morda se sčasoma naučim še bolje.“

Tako govoreč je po malem opazoval vrvice, če jih katera „poteza“. V teh trenutkih je slišal z vrta te-le besede:

„Josip, koga imaš rajši: mene ali mamó?“ Deček seveda ni premišljal in rekel: „Mamó“. Saj mu je često pravila stara mati, ko sta bila sama, kako dobra je njegova mama. Vse mu

dá, česar potrebuje, njej pa pošilja dobri Bog. Toda Saša je stvar zasukala drugače:

„Pa, če bi bila jaz tvoja mama, ali bi imel tudi mene tako rad?“ To je bilo dečku nekoliko prehudo zrno. Molčal je in gledal Sašo s svojimi temnimi očmi. Kaj je vse Saši odsevalo iz teh očij, to nam je težko opisati. Morda očitaneje, greh, morda celo lastna preteklost. O, dobro, predobro so ji znane te oči . . . Ker je Josip ni umel, vprašala ga je zopet:

„Če bi ti ne imel one mame tam daleč za morjem, ali bi imel mene tako rad, kakor sedaj-le njo?“

„O, imel, imel!“ Ondaj je vzela Saša otroka v naročje in ga strastno poljubovala, vmes pa govorila italijanski: „O mio caro bambino, se tu sapessi, chi e la tua vera madre, come dovresti piangere quest' ora! No, no, cuor mio, tu sei il mio figlio; non tu, quell' altro e morto.¹⁾ O, Dio mi perdoni!“

Josip je gledal po teh besedah svojo varihinjo še bolj zvedavo kakor prej. Saj tako čudno ni še nikoli govorila vpričo njega. Kaj neki mu hoče povedati v neznanem jeziku? Ker ni mogel drugega, dal ji je zopet sladko vinsko jagodo v usta.

Drugače se je vedel Hribarjev mešetar, ki se je bil po semnjih in v Trstu za silo naučil otepati laščino. Prav tedaj, ko je govorila Saša o svojem sinu, hotel je on potegniti iz vode debelega klena. Njo so premagala materinska čustva, da ni mogla drugače kakor dati jim duška čeprav v ptujem jeziku, mešetar je pa gledal za slastnim založajem ter vmes škodljivo poškilil z očesom skozi vrbje do ženske. Cok! pade riba v čoln k mnogim tovarišicam, ki so že končale tek svojega povodnega življenja. Janez je dovršil lov, privezal čoln na prejšnje mesto in splezal po isti prepovedani poti kakor je bil prišel.

„Ta je vredna pet bokalov vina! Halb rechts, marsch! — Nisem sicer slišal vsega, a toliko vem, da ni znana dečkova prava mati. Kdo neki mora biti? Vsekako bo to ponosni Aleksandrinki, ki me oni dan še skoro ni hotela poznati, nekoliko nevšečna mast. O, ta ji ne uide, kakor je in hoče biti gospa.“

IV.

Oh, nesrečni so jeziki,
K' so ti to povedali.

Narodna.

Tri leta pozneje se je vdova Stegojeva drugič omožila. Spoznala je nekega priletnega

¹⁾ O, dragi moj deček, ko bi vedel, kdo je tvoja prava mati, kako bi jokal sedaj-le! Ne, ne, srček moj, ti si moj sin; ne ti, oni drugi je umrl. O Bog mi oprost!

inženêrja ob sueškem prekopu, dala v najem hôtél na Mehmed-Alijevem trgu v Aleksandriji in se preselila v Suez, kjer je bila njenemu soprogu zagotovljena mastna služba ob ravnokar slovesno otvorjenem prekopu. Hotela je mirno preživeti drugo polovico svojega življenja.

Iz doma je Zalica dobivala vedno boljša poročila o napredku Sašinega varovanca. Jedina novica, ki je mučila notranji mir njenega zloženega življenja, bila je smrt matere Kalinke. Zalica — sedaj gospa Beauchampsova — je potočila veliko solz, plačala po stari slovenski navadi več svetih maš, a nekaj jo je še vendar peklo. Želela je namreč vsaj na smrtni postelji prositi mater odpuščanja za ono razžalitev, zaradi katere je šla v Aleksandrijo. A to ji ni bilo dano.

Poleg dobrohotnega, nekoliko postarnega, ponosnega Francoza ji je potekalo življenje mirno in zadovoljno. Ko se ji je polegla žalost po rajni materi, izročila je tudi ves denar in vso skrb za sina svojemu staremu očetu. Sama je natanko določila načrt, kako naj se deček šola, kolikokrat ji mora pisati, če bo treba, a Saša naj mu nadomešča mater in pomaga očetu.

S tem je bilo tajni materi zopet odprto široko polje v vzgoji mladega Josipa Stegoja. Znala je dečka navajati na to, da se je je oklepaj čim dalje z večjo ljubeznijo. Sleharo leto je voščil materi za god, napisal častitko za novo leto, pa tudi nič drugega. Premetena Saša je pošiljala one listke gospe Beauchampsovi v Suez, ne da bi dečku kaj povedala o materini selitvi. Zato mu je spomin na mater temnel leto za letom.

Nekoliko seveda je bila Zalica tudi sama kriva, da so se stvari za njo zasukale v tako nasproten tir: zaupala je Saši, zanašala se na starega očeta in verjela poročilom, da je dečko že v drugi latinski šoli, kjer napreduje izvrstno. V tem času pa je dobila tudi hčerko Melanijo, in jo vzgajala sama prav marljivo.

Saša je še vodila stvari tako, da bi začel Josip njej vsaj za šalo rekati mati. To bi bilo pravo hladilo njenemu, materinske ljubezni žejnemu srcu. A v tem jo je prehitelo pismo iz Sueza.

Gospa Beauchampsova je zahtevala, naj pride sin o počitnicah k njej. Poslala mu je precejšno vsoto denarja za potovanje, svojo najnovejšo fotografijo in ljubeznivo pismo. Seveda je vse skupaj prva dobila v roke Saša.

Soparen večer je bil koncem malega srpana, ko je stala z listom poleg okna ter ga jezno in krčevito obračala med prsti. Nemirno je pogledovala na blestečo se gladino mirne Reke in daleč tje čez nizke griče, a njene misli niso bile tam. Bavile so se z najnovejšo zanjko, ki

je prišla njenim nameram nepričakovano na pot. Kako jo rešiti ter sebi ohraniti sina in njegovo srce? — Oči se ji zasvetijo, nagloma odpre okno, kakor da išče zraka — živeža svojim načrtom, potem stlači sliko in pismo v žep, denarje pa v svoj predalnik in smukne urno v kuhinjo. Na ognjišču je ljubko plapolal ogenj za večerjo. Plamen je objemal veliki kotel, ki se je močno žarel ob desnem uhu. Dekla je že uganila, da bo prihodnji dan veter, potem je pa šla po drv na dvorišče. V tem hipu je stopila k ognju Saša in — plamen se je še močnejše dvignil in kotel še žarnejše zaiskril: a ko se je dekla vrnila, Saše ni bilo več tam. Izginila je nagloma v svojo sobo in kmalu potem na vrt. Dekla je pogledala žareči se kotel, in ker je bilo žarenja le preveč, sklenila je, da to pomenja nemir v hiši.

Saša je stopala nemirno po vrtu. V njeni glavi se je snovalo sto načrtov. „Ne boš ga imela, kakor tudi on ne tvoje slike in ne pisma. Jaz, jaz . . .“ Tako je govorila sama s seboj in stiskala pesti, a drugi dan je bilo že na pošti pismo, ki je izročalo prevarjeni materi žalostno novico, da je sinko šele sedaj zvedel o drugi možnostvi svoje matere. Ta stvar da ga je silno presenetila in užalila; rekel je, da ne pojde k drugim ljudem pod streho. In njegova mati, če je že imela kakšen krajcar prihranjen, ali ga ni mogla prihraniti njemu, ki je njen jedini sin? To je čudno, da ima rajši druge kakor njega.

Kakšne posledice je imelo takšno pisanje, ni nam treba praviti.

Saša je tudi pozneje v svoji grozni ljubosumnosti zastran materinske ljubezni skrbno skrivala Josipu vsa pisma, ki so ji došla od Zalice. Skrila mu je celo ono sliko, katero mu je poslala iz Sueza, ko je prvič prejel sv. obhajilo. Ako ni mogla drugače, čitala mu je iz različnih pisem same odlomke.

Tako je mladenič lahko pogrešal svojo mater; njen spomin mu je čim dalje bolj medlel. Ko je dovršil peto šolo, pisala je Saša v Aleksandrijo, naj ga Zalica potolaži s tem, da se je premislila o drugi možnostvi ter ostane rajši sama, ker — tako je lagala — je obetal v svoji vihravosti pustiti študije. „To storite“, končala je pismo, „vse drugo opravim sama. Deček misli, da ste še vedno v Aleksandriji, zato ga utrdite v tej veri. Prosim.“

S tem je navihana Saša spretno pripravila materino srce res tako, da se je nekoliko ohladilo v ljubavi do sina, ki je prav toliko vedel za vse te spletke, kakor oče Kalin. Zalico so motile tedaj tudi druge skrbi: bavila se je vedno živeje z malo Melanijo, ki je

rastla v zalo deklico. Tudi se je Zalici življenje dokaj premenilo, kar je bila odšla iz Aleksandrije. Kolika razlika samo v okolici jednega in drugega mesta! Suez je v primeri z Aleksandrijo malo dete nasproti zajetnemu možaku. Koliko živahnosti po ulicah, pa tudi razdrapanih hiš, otožnosti arabskih Beduvinov, ki preganjajo kamele v velikih trumah skozi mesto! Če se more reči, da je ustje Nila močvirno ali vsaj mehko, je pa Suez na severnem koncu Rdečega morja v silno pustem kraju. Pitno vodo mora dobivati iz Nila, in to ni blizu. Še največ življenja povzroča morski prekop in ladijestalnice v obeh lukah. Mesto je brez posebnih ugodnostij, življenje v njem je celó Evropcem kmalu neprijetno.

Inženir Beauchamps je moral dostikrat poslušati tožbe svoje soproge, da bi bilo potrebno premeniti bivališče ali pa — ker je bil mož že v letih — prositi za stalni pokoj ter se preseliti v Evropo. Tolažil jo je s tem, da se izpolni njena želja, kakor hitro zvrši Melanija svoje studije, da bo izobrazena za vse, tudi najvišje sloje društva. Deklica se je šolala v Parizu, in to stane veliko drobiža. Njen oče se je hotel v domovini pokazati popolnega moža — Francoza, kateremu se ni treba sramovati, ko povabi prijatelje na prijazen pogovor, diné ali soiréjo v svojo hišo.

Bil je častitljiv starček, a živahen v družbi in ponosen na svojo lepo domovino. Poseben odsev se mu je prikazal na licu, kadar si ga vprašal o rodu in domovini. Nepopisno veselje

Arhangel'ski sobór v Kremlju.

mu je igralo na licu, ko je govoril o slavni in lepi Franciji. V vsakdanjem življenju ni govoril drugače, kakor v svojem materinem jeziku, tudi v družini je odmevala samo francoska govorica. Izmed inorodcev je najbolje čislal Angleže in Špance. Mogoče, da bi v svoji narodni ponositosti še ne bil vzel inorodne Zalice Stegojeve v zakon, ako bi ne bil v zadregi zastran neke večje vsote denarja; a občudoval je tudi njeno pravilno izgovarjanje v francoščini, njen živahni značaj in njeno prikupljivo postavo.

Mirno jima je potekalo družinsko življenje, in Zalica, ki je često premišljala o minulih časih, priznavala je na tihem, da je našla v prvem zakonu denar, v drugem pa srečo, katero ji je kalil samo neposlušni sin. — — —

Minulo je tako več let. Josip Stegoj je dovrševal osmo šolo in svojega življenja dvajseto pomlad.

Saša je opazala, da se ji je izkušal Hribarjev Janez že često približati, kakor bi hotel ž njo govoriti pametno in važno besedo. Toda Dalmatinka, kakor se je tudi privadila v Potočju, občevala je le malo z ljudmi izven hiše. Ko je bival v jesenskem času Josip doma na počitnicah, bivala je vedno poleg njega, kar je bilo dečku posebno všeč. In tudi tedaj je izkušal uporabiti Hribarjev mešetar priliko, da bi govoril z jednim ali drugim. Mož je namreč opazal z vidnim zadovoljstvom, da je mladenič čim večji, tem podobnejši — Saši. Ker se ga je ona izogibala, opozoril je nekoč starega Kalina na to posebnost.

„Ljubi moj Janez“, rekel mu je, „ali ne veš, da imajo vsake oči svojega slikarja, vsak človek pa svoje napake? Jaz — po priliki — imam svoje, ti pa, brez zamere, tudi.“

„Recite, kar hočete, očka! ko bi imel dve glavi, précej zastavim jedno, da tukaj niso stvari na jasnem. Očka, jaz sem že prebredel mnogo sveta, marsikateremu kozarcu sem pogledal dno, naučil sem se laškega ščebljanja, naučil sem se pa tudi opazovati ljudi: verjemite. Ko bi jaz ne bil sam slišal . . .“

„Kaj si slišal, motovilo pijano?“ odgovoril mu je mož razžaljen, „ti si morda slišal, kako trava raste; poštene ljudi pa pusti na miru, drugače jo utegneš še drago skupiti.“

„Oče, le bodite hudi, kakor hočete, saj jaz, kar vem, pa le vem. Linksum! Z Bogom!“

Stari Kalin je majal z glavo, ko je odhajal mešetar z njegovega dvorišča. „Pijana muha! Res lepega zeta bi bili dobili s teboj v hišo! Kjer te ne peče, ne gási!“

Tako se je pomiril Kalin in šel k delavcem.

Bližal se je konec šolskega leta in s tem tudi konec Josipovim studijam na gimnaziji. Sporočil je že domov Saši in staremu očetu,

da jo je dovršil z dobrim uspehom. Saši je srce drhtelo samega veselja. Kalin je pa zadovoljno majal z glavo: „Da, gospod bo, gospod! Saj sem vedel, da se ne bo maral utepati z našimi brežinami. Gospod je čislán povsod.“

Dva dni pozneje je stopala Saša s pošte, hlastno pretrgala ovitek in naglo čitala list. Solze so ji kapale na papir in zdrkavale v cestni prah: Josip je pisal, da pride še nocoj z vlakom; kolika sreča! —

Saši bi bilo vse to, kar je danes zvedela, res popolna sreča, ko bi jo smela sama slobodno, sama nekaljeno in vso uživati. To jo je žalostilo, ali naj dozdevni sreči na ljubo sedaj pahne svoje dete v pogubo, ko je na pol pota do blagostanja? Ne, to bilo nespametno. Kakor doslej hoče tudi poslej trpeti in molčati. Tako je premišljala in z odločnim sklepom, ohrabrivša samo sebe, gledala ponosno v svet. češ: kaj vam mari! Jaz trpim za-se in za srečo svojega sina! —

Ondaj stopi izza ograje naravnost pred njo — Hribarjev Janez.

„Kaj berete, Saša? Morda vam je pisal dragi iz daljnje dežele?“

Ženska je bila sedaj v silni zadregi, zakaj vprašanje je prišlo nenadoma.

„Nimam jaz nikjer dragega — za to sem tudi že preveč v letih. Saj me poznate.“

Janez se vendar ni dal tako brž odgnati. Mož, ki se je naučil jezik majati zato, da si ž njim služi vsakdanji kruh, znal je tudi sedaj stvar prijeti na pravem koncu. „In vendar, Saša — jaz tudi nisem več mlad. Ali se pa morda ženijo samo mladi ljudje?“

Težko je dognati, ali je bil sedaj njen pogled zaničevalen, samo pomilovalen ali le nedoznalen, zakaj Janez se še ni čutil v varnosti. Trdovratno je čakal, kaj mu odgovori, ker je vedel, da mora odgovoriti. Zato je poznal ženske še predobro. Saša ga je drugič pogledala izpod temnih trepalnic in dejala odločno, kakor ni Janez pričakoval niti v sanjah:

„Jaz se ne mislim več možiti; zato mi ni nič mari, kakšni ljudje se ženijo in kakšni ne.“

„Tako? Čudim se, da vas ne skrbi prihodnje življenje. Dobro mi je namreč znano, da pri Kalinu poslej ne bodo več potrebovali dovilje, to bi bilo že smešno, pa tudi ne pestunje — čemu? in ne vas, ker zna mladi gospod ne same ono, kar je potrebno, marveč še toliko in toliko po vrhu. Saša, ali namerjate počakati, da vam Kalin sam pokaže vrata? Mladega Stegoja sedaj ni treba več pestovati in ne zibati, saj so mu že zrastle peruti.“

„Kaj vam to mari?“ obregne se ona,

„No, no, mari! Morda se pozna šele od včeraj? Glejte, jaz sem samec. Hišico imam, pa nekaj vrta. Kjer živi jeden, ali ne bi mogla tudi dva, in posebno še midva, če vas je veselje?“

„Ni me veselje in me ne bo“, zavrne Saša in zbeži, kolikor jo morejo noge nesti od nadležnega snuboka. To pa Janeza kar naravnost razdraži, zakaj slabo se mu je stvar sponesla.

„Ali boš še zibala sinčka, Saša? Prevelik je menda. Tudi gledala ga ne boš dolgo več, za to poskrbim jaz, ker vedi, da je še nekdo na svetu, ki pozna tvoje skrivnosti.“

Ker se ni mogel po potu lažnivega snuboka dokopati do družinske skrivnosti v Kalinovi hiši, dregnil je naravnost v sršenje gnezdo, misleč: maščevati se moram in dobiti zadostilo. Tukaj niso stvari povsodi na pravem mestu, in Janez Hribarjev — to morajo prej ali poslej spoznati — bi ne bil tako napačen zet, kakor ga opraljšajo zjedljivi sosodje.

Kaj pa Saša?

Malo da se ni zgrudila na cesto, ko je slutila, da je izdana. Takoj prvi trenutek se je pokesala, da je tako rezko odpravila snuboka z bakrenastim nosom, praznim žepom, vedno žejnim grlom in na pol podrto hišo. Prebila je nekaj dnij v svoji sobi vedno se bojé, kdaj prilomasti k njej stari Kalin ter zapodi njo in Josipa od hiše. A to se ni zgodilo. Janezova jeza zaradi žaljenja se je sicer obrnila naravnost proti Saši, vendar ne tako naglo, kakor bi bil kdo mislil. Imel je namreč poleg drugih tudi to zapreko, da mu niso ljudje na prvi mah nič verjeli. Moral se je truditi in prežvečiti stvar mnogokrat, da je kaj zalegla pri nevernih Vremcih. Ljudje so seveda zmerom vpoštevali mešetarjevo lažnivost.

Mladi Stegoj se je veselil življenja, užival med tem časom počitnice v navrhani in potlačeni meri s svojimi sošolci, prijatelji in vrstniki, hodil na lov, ribaril, udeleževal se različnih shodov in veselic, poleg tega pa vedno pre-mišljaj, česa bi se lotil na vseučilišču. Ko bi bil mladenič vedel, kako hudourne oblake je podil na obzorje njegove sreče mešetar Janez!

Nekega dne najde Josip Sašo na vrtu, ko je krpala perilo in jokala.

„Kaj ti je, mama, da se solziš?“ vpraša jo, kakor je vedel že izza mladih let, da ji je najbolj všeč. Kadar je hotel kdaj utolažiti njeno nevoljo, nazival jo je s tem imenom, in čelo se ji je zjasnilo.

„Potrpi Josip, vse ti povem, ko pride za to čas; sedaj je pa bolje, da ne veš, kaj me tare. To so spomini iz moje mladosti. Ali ti je prav tako?“

„Prav, Saša; samo ne toguj več!“

Začela sta govoriti o drugih stvaréh, in Josip, dasi se mu je senca nevolje naselila v srce, spominjal se je še, kako dobra mu je bila Saša v mladosti. Obetala mu je povedati veliko lepega o njegovém očetu, o krasnih mestih, divnih pokrajinah na Jutrovem, o morju, o kršni Dalmaciji in njenih hribovih, kjer bivajo hajduki, tihotapci in turške straže. Zakaj mu tega ne pové, zakaj mu ni hotela danes?

Tisto nedeljo potem je bilo v Vremah opasilo.

Praznično opravljeno ljudstvo je vrelo na ravnico k veličastni cerkvi, kjer so bili že postavljeni šotori z raznim kramarskim blagom. V bližnjih gostilnah so pa neučakljiva grla že na popoldanski račun gasila žejo. Med raznimi gosti spoznamo v neki gostilni takoj mešetarja Janeza. Bil je že, kakor pravimo, nekoliko „okrogel“, dasi je veliki zvon šele drugič vabil k „deseti“ maši. O mimogredočih je zbijal različne dovtipe, gostje so se mu smejali in ponujali pijače. Poslušajmo širokoustnega mešetarja:

„Sedaj krevlja Kalin — starost ga je potrla — to vam je resnično gol kalin, še perja nima. Zeta mu je treba in sinahe hkrati. Kdo ima toliko potreb? Stavim, da ga ta skrb mori huje, kakor mene misel, kje dobim popoldne „na brado“ pijače, zakaj pijača in dobri ljudje so povsod, zetje in sinahe pa ne rasto na enem stebelu. Torej križ na vse strani. Morda mu je ona bogata hči kaj preskrbela za domačijo. Linksum, halbrechts. Čas je že.“

„Tvoja nekdanja nevesta, Janez!“ so ga dražili sopivci.

„Kaj, moja? Kdo pravi? Veste, da rečem naravnost: moja je bila samo dotlej, ko sem dobil od nje poslednji groš; tako je, pa ne drugače. — In še nekaj! — Dobro bi bilo zame, ko bi se mi na starost zopet povrnili takšni časi. Stavim, kolikor hočete, da bom še dobival od nje novce, in sicer prav kmalu. Hribarjev Janez ni iz zadnje moke. — Znam, hvalo Bogu in moji dobri buči, štiri jezike tako gladko kot očenaš, in to me redi. Linksum!“

Sopivci so vedeli, da mešetar laže, zato se nekdo spomni:

„Kateri jezik je pa najboljši, ugani, ko si tako študiran!“

„Praščji! Kateri? Kaj bi to vprašal, pa brez zamere, poštena družba“, tako jo je podrl mešetar.

V tem času je šel mimo z družbo različnih dijakov, katere je opasilo zaneslo v vremsko dolino, visok mladenič, črnih, nekoliko kodrastih las in temnih očij. Zgornjo ustnico sta mu že senčali dve mogočni povesmí temnih brk. Zastran tega so ga sošolci dražili, da je gotovo

v sorodu s pokojnim Vukom Karadžićem. To nam je Josip Stegoj!

„Ta-le dolgoveznik tam-le ima tudi še z menoj obračunati“, siknil je mešetar. Pivci so radovedno gledali šaljivca, ki je smatral to za dobro znamenje.

„Pa ne, da bi ga hotel še kaj naučiti? Pravijo, da je bil že v črni šoli, saj se mu tudi pozna, zakaj bled in pretrgan je od same učenosti.“ Tako so tolažili pivci preglasnega Janeza, ki se ni dal danes nikomur ugnati.

„Naučil bi ga jaz zares bore malo, a pomagal bi mu, pomagal —.“

„Točo delati“, seže nekdo v besedo.

Stolp Ivan Veliki v Kremlju.

„Kaj, točo delati, to verjamejo v naših novih časih samo še stare babe. Možje pošteni! Če ste pametni, poslušajte: jaz bi mu pomagal poiskati — lastno mater.“

„Prismoda!“ smejejo se poslušalci. — „Pijandura pijana!“ dražijo ga drugi. „Mari misliš, da on ne ve, kje je Aleksandrija, in ne pozna svoje matere? Morda ga je šolal Kalin, ki ne dá vragu krajcarja, ko bi mu bilo odkupiti tri duše iz večnega pogubljenja.“ — Sedaj je bil mešetar vsaj navidezno poražen. Vzdahtnil je, kakor da je odložil na cente težko breme, pogledal družbo pomilovalno kot glumač, ko je spravil občinstvo v smeh z neznatnim dovtipom, potem je dejal:

„Prav toliko je temu-le, ki je šel mimo, Kalinova Zalica mati, kakor meni. Hribarjev Janez vé to, ker ni prazne glave in je ne nosi samo zato med ramama, da vidi, kod hoditi. Jaz sem sam slišal Sašo, ko je to govorila. Seveda bi je izmed vas nihče ne umel, ker je izrekala to v arabskem jeziku, katerega je mene naučil pri vojaki naš korporal gospod Stokal. Tri tedne in osem ur sva imela „tunkel arest“ prej, nego so naju poslali domov od vojakov, in v „arestu“ sva se učila arabski. To se pravi: on je mene učil, ker je sam od tam doma, kjer raste kava. Govoril je tudi slovenski in nemški tako dobro, kakor jaz, zato sva se umela. On je učil mene arabski, jaz njega italijanski, da sva bila ‚bot‘. Linksum. Zvoni!“

Janez se je zopet lagal, a ljudje so mu verjeli.

Novica o mešetarjevi arabščini in pa o Kalinovem študentu sta jim dala toliko opravila, da je že z vsemi zvonovi odzvonilo k službi božji in šele potem so se zavedeli, da je treba v cerkev. Vzdiglili so se in šli k službi božji.

Mešetar je sedaj v svojem sovraštvu do Kalinove hiše in nekdanje Zalice namerjal njo samo opozoriti na okoliščino, ki mu ni dala mirovati. Tudi te stvari se je lotil na posebnem mestu. Izkusil je torej namreč tudi sam pisati Josipovi materi v Aleksandrijo, pa ni bilo nikakoršnega odgovora. Slednjič je zasledil, da ona menda ni več tam. Odkod in kako dobiti naslov?

Popoldne se je začela plesna zabava pod nebom. Mladina se je sukala kakor za stavo, tudi dijaki so plesali in Josip Stegoj med njimi. Stari Kalin je prišel pogledat zabavo in zadovoljno prikimaval z glavo, zakaj Josip mu je bil všeč, ker se je znal obračati gosposko in lahkotno.

„Hi, hi, hi! Mlada kri pravi: poskočiva, stara: posediva! Če pojdem jaz med vas, gospodje, potrpite! Z vami ne morem skakati, vi z menoj mirujte, in dobro bo.“

Povabil je vso dijaško družbo k svoji mizi ter govoril o lastnih dijaških letih, ki so bila, žal, le kratka. Mladenci so se čudili krepki besedi vrlega Kraševca, smejali so se njegovim dovtipom in radi ostali v družbi. Ne da bi mislili naravnost hvaliti naobraženost našega ljudstva, moramo vendar povedati, da so nekateri kraji na Slovenskem, kjer preprosti kmetič brez zadrege občuje z naobraženci. To je slovenska nprav in pa sad probujene samozavesti.

„V mojih časih je bilo še vse nemško pošolah“, pripovedoval je Kalin. „Jaz sem bil z nekaterimi vrstniki, ki že vsi več ali manj počivajo v miru, v Gorici. Zvršili smo junaško pripravljalni tečaj, torej dospeli na prag gimnazije. Mojemu očetu ondaj šine misel v glavo:

Andrejče, ti znaš prav dobro nemški, kakor kaže spričevalo, zato pojdeš v Ljubljano k preskušnji. To je bila moja nesreča. Prebivšemu izpit v Ljubljani so mi rekli, da sem zrel komaj za pripravljalni tečaj. Ker sem s tem zamudil izpit v Gorici, ostal sem na cedilu. In vendar so rekli, da je nemško v Gorici in Ljubljani; jaz sem to verjel in sedaj vem, da je bolj nemško tam, kjer sem manj znal. To je bil tudi konec mojemu šolanju. Oče me je poklical domov in dejal: Andrejče, ker nečeš biti gospod, boš pa — kmet. Poslednje, kakor vidite, se me je prijelo.“

Solnce se je že nagnilo nad morje in zahodne gore, gledalci so se poizgubili s plesišča, le mladina se je vrtela še prav tako vstrajno, kakor da ne bo nikdar več plesa. Pozno v noč se je šele praznilo plesišče in plesalci so se vozili domov. Tudi Josipa Stegoja so že ostavili znanci. Nekoliko tesneje se je zavil v plašč in mirno korakal v gostilno, kjer ga je danes jutraj tako pridno obiral mešetar Janez. Bližnji pivci so se razmaknili ter mu ponudili sedež in pijače, oddaljenejši so pa skrivnostno stikali glave ter si šepetali mešetarjevo tajnost in se ozirali nanj. Mladostni sovrstniki so ga vprašali, ali pojde v semenišče? Josip pa otrese košato glavo in odvrne, da misli biti zdravnik ter nadaljevati svoje študije na vseučilišču.

„Šest ali sedem let me ne bodete videli, potem se zopet vrnem in skupno bomo živeli v lepi slovenski domovini. Če me Bog ohrani, ne mislim se kot zdravnik nikjer drugodi naseliti, kakor blizu doma. Saj je naša zemlja tako lepa, da bi si želel nazaj v ta ljubi kraj, tudi ko bi bil sto milj od tod. Bog živi slovensko domovino!“ Rekši dvigne čašo in trkne z vsemi sopivci.

Kmalu potem je odšel.

Že od nekdanj mu je ugajala pot ob Reki poleg temnega vrbja in jelševih grmov, zato je krenil tudi nocoj po daljši poti ob vodi domov. Klobuk je pomaknil s čela nekoliko bolj v ozadje, otrl si pot in mahal s palčico pred seboj. Bistri valčki na površju Reke so se le tihoma zaganjali drug ob drugega, zvezde so odsevale v vodi, njihov svit je migljaj mladeniču nasproti kakor njegova lastna bodočnost...

Tam v goščavi se je splašila brinjevka, gori v Gaberku je lajal lisjak — znamenje, da se kmalu izpremeni vreme; Josip je brezskrbno pel znano slovansko popevko iz dōbe narodnega preporeda:

Slavlje nek zaori,
Kud se slavsko rieč govori...

Ni še popolnoma končal, ko se oglasi tam izpod grma mrmrajoče človeče:

„Kam pa tako veselo, mladi gospodič? Ali se vam mudi? Saj nimate daleč do doma; počakajte, pojdeva skupaj!“ Stegoj je spoznal Hribarjevega Janeza.

„Kaj, da počivate tam v grmovju kakor cestni razbojnik? Sem pridite, da se pogledava in spoznava!“

Janez, ki je tu prespal dopoldansko in popoldansko pijačo, pretegne se še nekoliko, potem se pa vendar vzdigne in pokaže zmršeno glavo iz grmovja.

„Počakajte, mladi gospod Stegoj, ali kakor vam že pravijo, če ste ali ne. Sanjal sem nekaj neprijetnega. Nekoliko bi se še rad zdramil.“

„Kaj se vam je sanjalo, Janez?“

„Ali hočete slišati?“

„Rad.“

„No, dobro. Povem vam prav na kratko, ali samo zato, ker ste mi všeč.“

Temne sence jelševih vej so še zakrivale obraz le na pol vidnemu pripovedovalcu; Josip je pa sedel na bližnji občestni kamen ter zrl nepremično v ono temo, od koder se mu je zdelo, da prihaja Janezov glas in poslušal njegove izmišljene sanje — svojo lastno usodo.

„Vozil sem se po daljnem morju proti domu. Na ladiji sem videl mlado žensko, črnolaso, lepo, kakoršna je bila vaša mati; pa ta je bila ptujka. Imela je s seboj nežno dete, staro komaj pol leta. Parnik krene k bregu... ženska z otrokom stopi na suho, a dete ji pade po lastni nespretnosti v — morje... Potegnili so iz vode mrlička, katerega je mladenka brezskrbno nesla domov, tam položila na postelj, iz zibelke pa je vzdignila svoje lastno dete in potovala naprej... na dom matere onega otroka, kateri je bil njej izročen v hrano in varstvo. Tu je dete čuvala in negovala ter poleg tega varala svojo gospodinjo, vlekla ji iz žepa denarje za vzgojo lastnega otroka. S tem mu je še mislila priskrbeti dobro dedščino in sebi brezskrbno starost.“

V grozni skrbi, kaj bo iz te hudobije, ko jo zvé svet in ogoljufana mati, sem se zbudil. Jaz imam mehko srce in ženska solza me gane. To so bile moje sanje, gospod Stegoj.

Sedaj pa pojdiva!“

Mladenič je molčal, zakaj nikakor ni mogel na jasno s svojimi mislimi: ali je res sanjal mešetar; če ni — zakaj mu je neki to povedal? Ni verjetno, da bi si bil izmislil! Kaj namerja s tem? Iz takih neprijetnih mislij ga vzdrami mešetar:

„Ugibajte o tem, le ugibajte, dragi gospod; morda — če bova prijatelja — vam povem o priliki še kaj več o teh sanjah. Lahko noč!“

Hribarjev je izginil kakor kafra. Stegoj je pa ostal s svojimi mislimi kakor Leonida

pri Thermopilah med sovražnikom in sramoto. Ko bi hoteli ponavljati njegove mučne sanje to noč, morali bi opisati mešetarjevo povest saj v dvanajstih raznih oblikah; povsodi pa je utonil oni pravi sin neznane gospe, on je ostal — in sedaj? To nesrečno vprašanje ga je vselej prevzelo toliko, da mu je novi spanec pokazal grozo v novi podobi. To so bile kakor Sisifove muke.

Drugi dan je šel k Saši.

„Ljubi moj“, rekla mu je, „mešetar si je vso stvar izmislil. Čakaj! kmalu ti povem, zakaj. Že več časa sem opažala, da bi rad meni nekaj povedal, kar ni za vse ljudi. Oni dan me je srečal na potu, ojunatil se je in me nagovarjal,

da bi ga vzela. Seveda sem mu takoj odgovorila kakor je bilo treba. Zato si sedaj izmišlja proti meni vsakoršne stvari. Ker ne more naravnost, pripoveduje po okoliščinah kakor vsi oni, katerim vest ni čista. To je izmišljotina, verjemi!“

Saša se je tresla po vsem životu, zadnje besede je komaj izgovorila, oči so ji nemirno švigale po sobi, grlo se ji je krčilo, ker ni mogla več skrivati svoje razburjenosti. Glavo je zakrila v dlani in bridko zaihtela. Josipu se je smilila, vendar mu njena vznemirjenost ni dala pokoja. Začel je sumiti in pustil Sašo, da se umiri. S potrtnim srcem je šel ven v naravo.

(Dalje.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

37. Strah gimnazije. — Očetovo pismo.

. . . grudna . . .

Ljubi prijatelj! V šoli se je zgodila v začetku tega meseca mala izprememba: za fiziko smo dobili drugega profesorja, ki je bil med počitnicami obolel in ni mogel priti takoj v začetku šolskega leta. Še ko sem bil v prvi šoli, slišal sem o njem, da je pravi pravcati „strah gimnazije“, da se ga vsi dijaki silno bojé in da jih mnoge „pomeče“. Zato sem se vedno bal, da ga ne bi dobil. In to se je zgodilo — tako nepričakovano! Lahko si torej misliš, kakšna čustva so me obšla, ko so se précej prvo uro po Vseh svetih odprla vrata in je vstopil gospod profesor. Kar sapa mi je zastala, moj tovariš v klopi je kar obledel. To dela strah. Pa kmalu sem se prepričal, da so gospoda profesorja pretemno slikali in da ni tak strah gimnazije. Razlaga nam fiziko, in sicer jemljemo sedaj mehaniko, tako jasno, poljudno, da mora vsak razumeti, če le hoče. Pa res tudi razumemo iz večine vsi dobro. Če pa kateri ne razume, ponorčuje se gospod profesor iz njega: „Saprment, dečko“, pravi, „vse bi bilo dobro, samo preučen si. Kmalu boš tako učen, da še žemelj ne boš znal več jesti.“ — Kdor razume, ni se mu bati ničesar. Le tisti je ubožec, ki se brez premisleka po cele strani knjige „nadudlja“ iz glave, a ne razume trohice. Gospod profesor ga ujame pri tej priči. Takih ne more trpeti. Meni se to čisto prav zdi. Dijak mora najprej dobro razumeti, kar se uči, potem šele naj se nauči na pamet. Le tisto je naša duševna last, rekel je

nekoč gospod razrednik, kar dobro razumemo in dobro prekuhamo v glavi. Česar se naučimo tje v en dan, izgine kakor kafra, in taka glava postane kmalu puhla. — Profespr fizike je pa tudi jako pravičen. Kadar vprašuje, dá vsakemu po tri vprašanja, pa za vsako vprašanje zapiše red in sicer natanko, natanko, z ulomki; vsak odgovor dene tako rekoč na tehtnico ter ga pretehta do miligrama natančno. Ker je sam tako natančen, pa zahteva, da tudi mi znamo vse dobro in natanko. — Hej, pa kakó moramo paziti, kadar razlaga! Če vidi, da je kdo razmišljen, vzame v roko cirkel (šestilo) ter meri proti njemu, kakor bi streljal s puško. Kakor hitro pomeri, mora dijak vstati in odgovoriti. Ako ne vé, vsesti se mora sramotno, gospod profesor pa pravi: „Aha, jednega zajca smo že ustrelili.“ Včasih pa pomeri tudi na takega, ki vé odgovoriti. Tedaj pravi gospod profesor: „To pot nismo zadeli zajca.“ Kate- rikrat pa zakliče, ako vidi, da kdo kaj drugega počne, besedico: „sus! sus!“, zlasti pri matematiki, ako kdo prepisuje; pa tudi v svoj katalog zapiše z rudečim svinčnikom: sus. To pomenja: „suspectus“, sumen. — Včasih je prav dobre volje. Tedaj se rad pošali. Prav včeraj je šel mimo naše sobe, ki ima okna na dvorišče, prvošolček na stranišče, pa je mimogredé malo pokukal v sobo. Gospod profesor, to zapazivši, reče: „Kakšna predrznost, da si tak prvošolec upa pogledati v četrto šolo, kjer sedé že taki učenjaki, ki se učé višje matematike in fizike!“ Tudi kadar vprašuje, daje semtertje taka vprašanja, da človek ne vé, ali se norčuje, ali za res misli. Sošolca Jakopa Izana ima po-

sebno rad. V jednom mesecu ga je vprašal dvakrat. Prvič mu je znal najbolje. Pa kaj je bil vprašan? Prvo vprašanje je bilo to-le: „Kako kmetje štejejo?“ Ižan se je malo zasmel, potem pa odgovoril: „Na prste pa na paternošt.“ „Bene dixisti, prav si povedal!“ zaklical je gospod profesor in mu zapisal red. — Opomniti moram, da gospod profesor rad rabi latinske besede. Pravijo, da je bil tri leta v bogoslovju, potem je šel pa na Dunaj; a Srncu je pravila mati, da še sedaj hrani gospod profesor dva spomina na bogoslovje: biret in kolár. Morda se mu je v bogoslovju priljubila latinščina. Tudi to sem slišal, da tak, ki uide iz „leme-nata“, ni nobeden srečen. Ne vem, ali je res. — Pri drugem vprašanju mu je rekel: „Dečko, pazi: prvo vprašanje je bilo lahko, sedaj pa bo težje, sedaj bo iz mehanike Povej: s čim je zbita šolska tabla?“ Jaka Ižan pa tudi sedaj ni bil v zadregi. Pogumno se odreže; „S klinici!“ „Bene dixisti!“ reče zopet gospod profesor in zopet zapiše red. Tretje vprašanje dobi Jaka. Nekaj časa ga ogleduje, potem pa reče: „Gospod profesor, tega se še nismo učili!“ Gospod profesor pogleda, pomisli, pa se udari po čelu: „Prav si rekel, dečko! Ha, to je za vas pretežko, to je še za osmošolca pretežko, še na Dunaju v visokih šolah se komaj tega učijo. Zato ti bom jaz pomagal. Dečko! scribe!“ In Ižan je pisal po tabli, gospod profesor mu je narekoval, in ko je vse popisal, velel mu je gospod profesor: Dele! in zbrisal je, pa iz nova pisal. Tako sta naredila nalogo. Ižan pa je slavno šel nazaj v klop. Predzadnjič je bil pa zopet vprašan. Prvo vprašanje je bilo jako težko; gospod profesor je je bil po svoje razložil. Deset jih je vprašal pred Ižanom, pa nobeden ni prav odgovoril. Pride vrsta na Ižana. Odgovori, kakor je bilo treba. Gospod profesor pa je bil odgovora tako vesel, da je z roko udaril ob kateder ter glasno zaklical: „Bene dixisti!“ Ižan pa je v tistem trenutku ves prebledel. Sami nismo vedeli, kaj mu je. Na drugi dve vprašanji ni odgovoril besedice. Gospod profesor se je čudil. Konec ure smo Ižana vprašali: zakaj si tako prebledel? „Ko je gospod profesor zavpil po mojem odgovoru“, odgovoril je, „sem mislil, da je rekel: „Gross-dritte!“ in sem se tako prestrašil, da nisem mogel čisto nič več misliti: Sedaj šele vem, da je rekel: bene dixisti!“ — Pri gospodu profesorju je v jedni uri žalost in veselje. Zadnjič je bilo najprej veselje. Prišel je v šolo z nenavadno lepo zavihanimi brkami. Sam pa ne vem, kako si je upal sošolec Lisec na glas zaklicati: „Glejte, fantje, kakšne lepe brke imajo gospod profesor!“ Vsi smo s strahom pričakovali, kaj se bo zgodilo Liscu za to predrznost.

Toda gospod profesor je bil dobre volje. Nasmejal se je, zavihal si brke ter rekel smeja se: „Kaj morem za to, če mi jih ta preklicani brivec hrvaški tako zaviše po koncu? Pravi, da je Hrvat, pa ne zna besedice hrvaškega.“ In tako se je šalil pol ure. Kar nakrat pa vpraša: „Der wieviele ist heute?“ Bilo je dvajsetega. „Der zwanzigste!“ odgovorimo. „5 je v 20 4 krat zapopadeno; vsak četrti po abecedi pridi vèn!“ In šli so; v par minutah jih je bilo petnajst zunaj. Sedaj ni bila več šala, ampak bridka resnoba. — Včasih je gospod profesor bolan. Kakó je tedaj mučno, ne morem ti popisati. Niti razlagati ne more, niti izpraševati. Zadnjič je hotel narediti poskus s padalnim strojem. A kar ni šlo. Kolikrat se je prijel za glavo! Slednjič reče jednemu: „Holen Sie den Franzl!“ Franzl, saj sem ti že pravil o njem, je naš šolski sluga. Star je že, da se mu roke tresejo, in lasje na glavi so mu beli kot sneg. Tovariši trdijo, da je bil rojen v začetku tega stoletja. Kakor nekateri pripovedujejo, bil je v mladih letih vojak, potem pa je prišel na gimnazijo, kjer služi že mnogo, mnogo let. Vsi ga imamo radi. Kako pa bi ga tudi ne bi? Kadar on pride v šolsko sobo, smo vselej veseli, nikoli namreč ne pride prazen, ampak vselej prinese kako pisanje, da je profesor prebere. Tisto pisanje pa naznanja navadno le kaj veselega: da bodo počitnice, da so razpisane dijaške ustanove i. dr. Pred božičem ali veliko nočjo je tisti trenutek vedno najslavesnejši, ko dopoldne prinese Franzl ravnateljjevo naznanilo, da se popoldne začno počitnice, ki bodo trajale toliko in toliko dnij. Ko on vstopi, vse zašumi od veselja, toda Franzl, ko da ne vidi nič in ne sliši nič, mirno pomolí tisto pôlo papirja profesorju ter čaka, da se nam prebere. Seveda, njemu je vse jedno, ker ne gre domov, kakor mi. Včasih kakemu profesorju posodi tudi svinčnik, če ga sam nima, ker mora vsak nekaj zapisati, ko prečita. Potem pa odide tiho, mirno, kakor duh. O, ko bi le vedel, kako ga imamo radi, kako smo mu hvaležni, kadar pride! — Pa Franzl nam stori še drugače neizrečeno mnogo dobrega. On namreč zvoni šolske ure, kakor pravi tista pesem Umkova „Zvon sile“, katero večkrat deklamujemo:

Ko osem ura bije, zapoje zvon glasán,
In hipoma potihne zdaj šolskih vriš dvorán.

Koliko veselja napravi Franzl ob najstih ali dvanajstih, ko je konec šole! Prej je vse tako pusto, dolgočasno: a ko zapoje zvon, oživi vse, prav kakor govori pesnik:

Le kadar zvon zapoje, nad lino zvon glasán,
Hej, kak hrumijo roji iz šolskih vseh dvorán!

Saj trudna je že mlada in trudna stara kri,
Oboji brž na prosto se iz prahu mudi.

Vse to veselo življenje napravi jedini Franzl, ko potegne za zvonec. Koliko dijakov je že rešil dvojke in trojke, ker je prej pozvonil, predno jih je mogel profesor vprašati! Zato ni čuda, da ga imamo vsi radi. — Ko je gospod profesor velel poklicati Franzla, bili smo vsi pripravljene iti ponj. Kralj, vratom najbližji, je prehitel vse. Franzl je prišel. Pravijo, da zna fizikalne „eksperimente“ delati skoro tako dobro kakor kak profesor. Prišedšemu je rekel gospod profesor: „Franzl, es geht nicht!“ Franzl pa je odgovoril nemški (slovenskega jezika menda ne ume nič): „Herr Professor, es wird schon gehen!“ Oglédal je stroj, nekaj popravil, in res je šlo. Pravijo, da naredi sám različna fizikalna orodja. Ne morem se načuditi, kako more tako preprost človek pridobiti si toliko vednosti in spretnosti. Gotovo je moral biti nadarjen, ob enem pa tudi pazen, da si je toliko zapomnil. Profesorji sami ga zelo spoštujejo, kakor vidim. — Toda kam sem zabredel? Hotel sem ti, ljubi Josipe, le nekoliko razkriti težave, s katerimi se nam je boriti v šoli. Zakaj zadnjič bi bil res kmalu strašno „pogorel“ pri fiziki, da me ni rešila sama pasja sreča, ali bolje rečeno, da me nista rešila psa gospoda profesorja. Pač s čudom gledaš, kaj govorim. Le poslušaj! Gospod profesor je prišel v šolo. Bilo je oblačno, pusto vreme. Gospod profesor ni bil nič kaj vesel. Bali smo se hude ure. Počasi je privlekel droben list iz žepa. Dolgo, dolgo je mislil, katerega bi poklical. Lomil je prste, izdihoval, prijemal se za glavo . . . Oh, jaz pa sem se tresel in tiščal „figo“ v žepu, da bi vsaj danes ne bil vprašan. No, slednjič pokliče Lisca. Oddahnil sem se. A to je bil še le jeden. Sedaj zopet isto premišljevanje. Zopet isti strah v klopéh. Slovin, ki sedi blizu mene, je kar barve izpreminjal. Oh, to mi ne gre v glavo, čemu treba toliko premišljevanja, koga bi poklical. Zopet izbere jednega, Viharja. Tretji sem bil potem — jaz. Učil sem se, a premalo sem se držal profesorjeve razlage. Razjezili smo ga. Kar sem zapisal, je bilo napačno. „Dele, tele!“ klical mi je. Lisca pa je rekel: „Sie sind ein Reiber! Reiben Sie die Kreide weiter!“ češ, ti le kredo drgneš ob tablo, vredno pa ni nič, kar pišeš. Naposled je bil tako hud, da je ves jezen rekel Srncu: „Sapment. tem trem moram danes zapisati trojko, trojko! Pojdi hitro po moj katalog! Pozabil sem ga v kabinetu.“ Srnc je tekel, o, meni pa je bilo tako nedopovedljivo hudo. Pomisli: trojko! Precěj časa ni bilo Srnc nazaj. Slednjič vendar-le pride, ves spehan, brez kataloga, pa leti na-

ravnost h gospodu profesorju, rekoč z žalostnim, tresočim glasom: „Gospod profesor! ko sem odprl kabinet, smuknila sta vaša pèska, katera vodite s seboj, skozi vrata po stopnicah na dvorišče. Lovil sem ju, klical, a vse zastonj; prišel je hišnik pomagat, da bi ju ujela, a tudi ni opravil nič; šel sem kupit žemljo ter sem ju vabil, da bi ugriznila, a vse nič. Kakor divja norita po dvorišču.“ Gospod profesor ni poslušal do konca; ves prestrašen je zaklical: „Kaj? ‚Daksel‘ in ‚Dakel‘ ušla? Danes je sobota, konjederec se klata okrog, ‚Daksel‘ in ‚Dakel‘ pa nimata znamk okrog vratú.“ Pustil je vse ter hitel loviti psička, za njim pa Srnc. Med tem

Uspenski sobór v Kremlju.

je pozvonilo, in mi trije — smo bili rešeni. Imeli smo torej res pasjo srečo. No, zanaprej me ne ujame več!

Pred tremi dnevi so bili mati pri meni. Prišli so zaradi stanovanja, ker sem pisal, da se tu ni mogoče mirno učiti, ker drug drugemu nagajamo. Oče nikakor ne dovolijo, da bi se med letom selil, češ, samó jezo bi napravil, naj vstrajam do konca. Mater pa je tako skrbelo, da so prišli v tem zimskem času z naših hribov doli; več ko štiri ure so hodili peš, le da bi jih vožnja manje stala. Jokaje so me prosili, naj se vendar učim, naj ne zapravljam dragega časa. Oh, kako mi je bilo hudo! Obljubil sem jim, da se ne bom čisto nič menil za burke,

katere bodo uganjali drugi. Govorili so tudi z gospodinjo; priporočili so ji, naj prav posebno pazi name.

Predno so odšli, hotela sva obiskati materinega strijca, ki je jako bogat in ima lepo hišo tu v Ljubljani. Mati bi ga bili radi prosili, naj me kaj podpira. Toda slabo sva naletela. Začel se je izgovarjati: „Žlahta je meni že veliko požrla . . . nikdar ni sita . . . kaj bo pa meni ostalo . . . jaz imam tudi svoje ljudi . . .“ Dobila nisva nič. Mati so bili žalostni, jaz pa sem si na tihem mislil: „Žlahta je strgana plahta.“ Pripovedoval sem tudi materi, kakošnega profesorja smo dobili za fiziko in kako bi se mi

bilo kmalu zadnjič ponesrečilo. Mati so odšli, včeraj pa sem prejel od očeta pismo. Gotovo bo zanimalo tudi tebe; naj ti je torej prepisem do besedice. Glasi se:

Ljubi sin! Iz vsega, kar mi je povedala tvoja mati o tebi, spoznavam, da si postal prav lahkomišljen, lahkomišljen gledé na svoje šolske dolžnosti, katere opravljaš le bolj povrhu, lahkomišljen pa tudi gledé na vedenje do svojih učiteljev. Tako malo sočutja, tako malo ljubezni kažeš do svojih gospodov profesorjev! Ako je profesor bolj oster s teboj, takoj mu zameriš; ako vidiš, da je bolan, ne smili se ti. O, sin moj, mar meniš, da profesorja ne boli, ako vidi tako

Notranjščina Uspenskega sobóra.

malo ljubezni, tako malo sočutja pri učencih? Ti sodiš vse le po vnanjem videzu; o, ako bi pogledal globlje, videl bi, koliko se profesor žrtvuje v svojem poklicu! Koliko bridkih, vročih dni je imel, predno je postal tvoj učitelj! Dopršil je gimnazijo, dovršil vseučiliške nauke: koliko ur je morda ukradel noči, da je delal za svoj bodoči poklic! In sedaj, ko je že dovršil vse, sam Bog vé, kolikrat mu je neizmerno težko iti v šolo, ko ga tare dušna bridkost ali telesna bolezen, pa on, ves vnet za svoj poklic, pozabi na vse to, samo da ne trpi pouk. Koliko požrtvovalnosti, koliko junaštva je treba! Če je vas učencev kdo bolan, lahko doma ostane, profesor ne more tako lahko. In kdo

ti pomaga, da se izобразиš, da postaneš omikan človek, koristen človeški družbi, da dosežeš svoj poklic? Ali ne ponajveč tvoji profesorji? Zato, sin moj, bodi jim hvaležen, ljubi in spoštuj jih in ako zapaziš, da niso tako dobre volje kakor ti, razveseli jih s svojo udanostjo, s svojo paznostjo in pridnostjo. Ako so bolni, moli zanje.

To želi od tebe tvoj

oče.

Kaj praviš na to pismo, dragi Josip? Mene je zadelo v srce. Morda bo tudi tebe. —

Tvoj

Ivan.

38. Božji dijak — najvišji vzor. „Boksar.“
 Kanonikov stričnik. „Puklmajor.“

. . . prosinca . . .

Ljubi oče! Srečno sem se vrnil z božičnih počitnic. Posebnega se mi v tem času ni pripetilo, razven da sem bil včeraj vprašan krščanski nauk in pridigo, ker ob torkih vprašajo vselej tudi nedeljsko pridigo. Znal sem dobro, saj veste, da se krščanskega nauka učim najrajši, g. Marn pa nas kolikor toliko vspodbujajo tudi s tem, da razdelé ob koncu polletja najboljšim vsakemu po jeden goldinarček. Dober je; mislim, da mi tudi letos ne odide. Seveda treba tudi pridigo dobro vedeti; pa prav te se vsi bojé najbolj. No, jaz si jo, ne vem kako, precéj natančno zapomnim. Zato je pa tudi cela gruča sošolcev okrog mene pred uro gosp. Marna, da jim pripovedujem pridigo. Zadnja mi je posebno živo v spominu. Evangelij, — tudi ta je treba vedeti in marsikateri se drugega ne spomni ničesar, — je bil o dvanajstletnem Jezusu v templu. V pridigi so potem govorili o božjem dijaku, da mora Jezus biti naš najvišji vzor. Mladina da si sicer v svoji domišljiji, v svojem umu naslika in ustvari raznih vzorov: toda če hoče biti res srečna in če hoče doseči res kaj, kaj slavnega, velikega, mora ji biti Kristus najvišji vzor. Dvanajstletni Jezus v templu je še posebej vzgled — dijaku. Trideset let je naš Gospod živel skrito. Dolga dôba! Petero rečij da je zlasti važnih iz skritega življenja Jezusovega, in sicer 1. da je bilo to življenje — življenje molitve. Duh molitve je prešinjalo vse delo. Kolikokrat brez dvoma je deček, mladenič Jezus čital svoji slušajoči materi iz sv. pisma! Če se hočemo dobro učiti, moramo tudi mi moliti, ker ves blagoslov prihaja le od molitve. 2. je bilo Jezusovo mladostno življenje — življenje pokorščine. Če hočemo biti srečni, bodimo pokorni. 3. je bilo življenje mladeniča Jezusa — življenje dela in napore. Saj so ga Nazarečani poznali le kot sina Jožefa tesarja; tako delajmo tudi mi neprestano. Delo varuje mladeniča, da ne zabrede na slaba pota. 4. je bilo to skrito življenje življenje najglobokejše ponižnosti. Vse je bilo tako skrito: mesto Nazaret je bil kraj v samotnem gorskem zakotju, stariši so mu bili tako malo veljavni pred ljudmi, brez višje službe; ponižnost razodeva tudi delo samo, zakaj s tesarstvom si ni še nihče pridobil slavnega imena; in kakó malokomu je bila znana njegova telesna lepota in ljubeznivost, njegova modrost in moč! Posnemajmo ga tudi mi! Podlaga vse blaginje je ponižnost, ki brzda preveliko hrepenenje po časti, po slavi in veličini. Častilakomnost je najhujša sovražnica naše sreče; človeka stori smešnega in nesrečnega, pokvari

mu značaj in krepost. Kot vijolice na tihem cvetimo. Saj pravi tudi neki nemški pesnik:

Es bildet ein Talent sich in der Stille
 Und ein Charakter in dem Strom der Welt.

Vse, kar je bilo v zgodovini velikega, slavnega, pripravljalo se je, rastlo je prej v tišini, skrito pred šumom sveta. Tudi ni povsem resnično, da se značaj izобрази v valovih sveta: prej si ga mora človek sam utrditi v samotni mladosti, potem mu bo pa svet pokazal in dokazal, je-li njegov značaj zadosti trden ali ne. 5. slednjič je bilo skrito, mlado življenje Jezusovo — življenje napredka. „Rastel je v modrosti, starosti in milosti pri Bogu in pri ljudeh.“ Seveda ni rastlo njegovo notranje življenje; zakaj od prvega trenutka svojega življenja je imel popolno zavest, je bil vsegaveden, ampak rastel je le po zunanje, to je, telo je rastlo in je bilo vedno lepše in močnejše, da je lahko opravljal vedno težja dela, in pa svojo božjo modrost je kazal in razodeval z vsakim dnevom bolj in bolj. Tako lepo, tako harmonično po duši in telesu ni rastel še noben otrok, noben mladenič. Hodimo tudi v tem oziru za njim; vedno naprej, naj ne mine dan, da ne bi napredovali v pobožnosti, pa tudi v vednosti. Nulla dies sine linea! Spomnil sem se pri tem, kaj nam je rekel prof. Heinrich še v drugi šoli: „Wer nicht vorwärts geht, geht zurück.“ Kdor ne napreduje, nazaduje. V šoli, ko so pridigo izpraševali, dostavili so g. Marn še tole: „Teh pet resnic iz mladostnega življenja Jezusovega naj vam bo kakor pet prstov na roki, kakor pet čutov vašega telesa. S čuti neprenehoma delujete, tako tudi neprenehoma posnemajte božjega dijaka, svojega vzornika — v molitvi, pokorščini, delu, ponižnosti in napredku. Tako se bodete najbolje pripravljali za svoj bodoči poklic, in srečni bodete. Izgovarjati se ne smete, da Jezusa ne morete posnemati. Ali ne morete moliti? ne morete biti pokorni? ne delati, ne ponižni biti? ne napredovati?“

Predno sklenem pismo, naznaniti Vam moram še nekaj prav žalostnega. Prvi tečaj laškega pouka obiskujemo četrtošolci iz obeh oddelkov, slovenskega in nemškega, *a* in *b*. Iz nemškega oddelka je hodil še pred božičem tudi Vinko V. Bil je zelo tih, a ljubezniv in prijazen, da Vam ne morem povedati. Rasti je bil visoke vitke, lepih črnih lās; le v prsih je bil šibak. V šoli je bil vedno, od prve naprej, odličnjak. Posebno latinec je bil dober. Stariši so mu ubožni, da ga ne morejo podpirati; živé na Notranjskem. Mati ga je pripeljala v Ljubljano ter mu pri nunah izprosila hrano za opoldne in zvečer. Midva sva bila malo znana, ker je bil v nemškem oddelku; a letos sva prvič zadela skupaj pri laščini. Rad sem ga imel takoj prvo uro, ko

sva govorila le par besedij. Oh, tako krotak, ponižen, pa vendar tak izvrsten dijak! Skupaj sva sedela. Videč, kako je on pazljiv, pazil sem tudi jaz. — Tega ljubega prijatelja sedaj ni več med živimi. Umrli je med božičnimi počitnicami. Zgodila se mu je vnebovpijoča krivica. Neki sošolec njegov, debeluh, pa surov in brez srca, je nosil s seboj v šolo „boksar“ ter suval ž njim sošolce. Nekega dne je sunil tudi V-a naravnost v slabotne prsi, pa tako nesrečno, da se mu je kri ulila in je dobil jetiko, pravijo, da je bila „hitra“, „die galoppierende“; štirinajst dni pred božičem je izostal iz šole. med prazniki pa je — umrl. Surovež je uničil mlado življenje. Kaj bi bil rajnik lahko postal, ker se je tako lahko učil! In toliko se je trudil, toliko trpel, in stariši so imeli toliko veselja nad njim, in sedaj je vse veselje — proč! Kadar srečam onega brezsrčnega sošolca, vselej se mi vzbudi stud in srd v srcu, da bi kar pljunil pred njim, tako grd se mi zdi njegov čin. Če je že dražil druge sošolce, pustil naj bi bil rajnika pri miru, ki mu ni storil nikdar nič žalega. Pa tako ošabno stopa po mestu, in še celó velikanskega psa vodi s seboj v tivolskem drevoredu. Kar ne gre mi v glavo: Neusmiljenež, puhloglavec živi in se redi, Vinko pa je moral leči v prezgodnji grob.

Ker sem že omenil nemškega oddelka, naj še to dostavim, da še dva druga hodita od tam k laščini. Oba sta odlična dijaka, jeden je vedno prvi, jeden drugi. Rajni Vinko pa je bil vedno tretji. Oni, ki je vedno prvi, je stričnik nekega ljubljanskega kononika; pri njem tudi stanuje. Ta dijak je neizrečeno nadarjen; vse predmete, pravijo, zna najbolje on. Kar neverjetno se mi zdi, kako zna latinsko. Tovariši pripovedujejo, da je zadnjič naredil latinsko pesem za god gospodu razredniku ter jo v šoli govoril. Kar sram me je: jaz pa še šolske naloge ne napravim brez napake. Le

kako je mogel sestaviti pesem? Gotovo ga je stric od prve šole dalje vadil v natančnosti. in sedaj je tako trden v vseh predmetih. O, kako se kesam, da se nisem vedno učil natanko, temeljito, kakor ste mi vedno prigovarjali! Tudi jaz bi lahko pisal vedno „odlično“ in bi bil lahko najbolji latinec v šoli. Vkljub temu pa, da je najbolji učenec v šoli, je vendar do vsakega zelo prijazen, vedno je vesel. Pa kako lepo se vède! Pri sv. maši je vsak dan, in sicer že ob petih; zvečer pride vselej k litanijam. Kake kletvice nisem nikdar slišal iz njegovih ust. Zdi se mi kakor sveti Alojzij, pa je tudi tako bledega obličja, kakor navadno slikajo tega svetnika. Ves sem bil srečen, ko me je prvič nagovoril. Po rodu je Nmec, a se uči tudi slovenščine. Vendar težko govori slovenski, zato govori rajša nemški. Pripoveduje mi, kako ima do pičice natanko določen dnevni red, kdaj vstaja, kdaj se mora učiti, kdaj hodi na izprehod, kdaj obeduje s stricem, kakó sme čitati le tiste knjige, katere mu dovoli stric, in kako rad ima strica, in da ga veseli študirati za profesorja, da pojde na Dunaj, ko dovrši gimnazijo. Tudi jaz rad govorim take stvari in zato sva rada skupaj. — Drugi tovariš iz nemškega oddelka je pa ves drugačen; pravijo, da ni toliko nadarjen, kolikor marljiv. Prijatelja nisva. Nekoč mi je rekel „pukelmajor“, češ, da sem že ves grbast, ker vedno tičim v sobi, ves sključen, in da bom nosil jedenkrat še grbo kakor velbljod. Ljubi oče, ali je res, da bom grbast? O, kar misliti si tega ne smem; pa že v mladosti da bi bil tak! Ne morem Vam povedati, kakó sem nesrečen, ker me tovariš s takim priimkom zmerja? Sedaj sem se začel nalašč prav po koncu nositi. Ne, napák nečem imeti na sebi! Z Bogom!

Vaš

Ivan.

Ptuj.

(Krajepisno-zgodovinska črtica. — Spisal o. H. Šalamun.)

(Dalje.)

Kakor znano, bila je štajerska deželca v srednjem veku razdeljena v več županij ali okrajev, kateri so imeli svoje sodnike; za to so bili navadno postavljeni okrajni grofi. Okrajni ali deželni grofi so bili cesarski višji sodniki, ki so bili postavljeni tudi za ves čas svojega življenja in imeli kraljevsko pravico sodbe, to je, soditi o življenju in smrti podložnikov. Ob vojnih časih so nabirali vojake, v miru so bili

najvišji uradniki v okraju ter skrbeli za red in varstvo. Pri sodbah, katere so sklicevali na primerne hribe ali kam drugam, bilo je tudi ljudstvo navzočno. Grofu so v sodbah pomagali pomožni sodniki; na njih desni strani je stal tožitelj, na levi zatoženec. Okrajni grofi so tudi nadzirali cesarska posestva.

Ker pa je Ptuj s svojo okolico bil last solnograških nadškofov, zvrševali so v njegovem

imenu kot mestni sodniki to pravico nadškofjski valpeti; od l. 1280. so to sodno pravico imeli „gospodje Ptujski“ (Herren von Pettau) kot ministerijali solnograjskih nadškofov.

Obmestje te sodne pravice so od časa do časa — in sicer do konca osemnajstega veka — objezdili, da bi potoma meje dobro poznali.

Ptujska sodna pravica (Burgrecht) je mejila na zahodu zgoraj Orešja in je šla čez Wurberško cesto skozi Karčovino in Mestni vrh, od tod čez radgonsko cesto proti Rogoznici, (rogozniški mlin). Od tod na vshod proti Berstijem čez ormoško cesto in Dravo proti Turnišem, na jugu čez gornji Hajdin proti Skorbi, in od tod čez Dravo zopet na Orešje.

Češki kralj Otokar je podelil sodno oblast (1265—1276) nemškim vitezom pri Veliki Nedelji kateri so mu za sodnijo in mostovino v Ptujju plačevali 170 mark.

Ko je češko kraljestvo na Štajerskem prenehalo, omenja se kot prvi mestni sodnik v Ptujju Vekerling, in potem, ko so Ogri l. 1490. Ptuj prepustili cesarju Maksimilijanu, je njegov oče cesar Friderik IV. sodniku in svetovalcu tega mesta na binkošti l. 1492 za leto na račun izročil sodno oblast in dvorsko službo.

Srenjska in sodna uprava v Ptujju se torej dá dokazati nazaj do leta 1277.

Iz sredine meščanov so od l. 1277. volili vsako leto na dan Stola sv. Petra mestnega sodnika, in mu izročili civilno sodno oblast v obmestju. Njemu na strani je bil vedno mestni pisar več v vseh postavah. Ko je mesto leta 1511. zopet pripadlo solnograjskim nadškofom, dobilo je tudi kazensko sodišče od nadškofjskega vicedoma v Lipnici; (zvrševalo jo je od l. 1571. — 1572., v katerih letih je Ptuj postal last nadvojvoda Karola in na tak način tudi deželno - kneževsko - komorno mesto (l. f. Kammerstadt).

Kot samostalno mesto je imelo zraven civilne sodne uprave tudi kazensko sodnijo; polagoma si je pridobilo tudi deželno sodnijo, katero so preje navadno imeli začasni posestniki gradú, in vsled pogodbe, s katero se je ta sodnija združila z mestno sodnijo, moralo je mesto vsako leto dati 90 gld. odškodnine.

Dotična, od deželnega kneza Ferdinanda II. dné 9. vel. srpana l. 1597. potrjena listina se glasi tako:

„So gehören in solchen Bezirk des Landesgerichtes ausserhalb des Burgfriedens die Stadt Pettau alle Gerichtsstrafen und Verbrechen in das Landgericht, und es hat auch keine andere Obrigkeit darein zu greifen, und was Malefiz-Perfonen darinnen betreten, die werden bis auf den dritten Tag im Schlosse Pettau gehalten, und darnach werden dieselben, wie die

mit Gürtel umfangen sein, dem Stadtrichter vor dem Schloßthore überantwortet, der hat alsdann dieselben vor Gericht zu stellen, und mit ihnen zu handeln, was Recht ist, es wird auch keiner in dieses Gericht von keinem Ort geantwortet, es hat auch keine Obrigkeit darein zu greifen.“

Ravno to združeno sodno oblast je tudi cesar Ferdinand II., vojvoda štajerski, zopet potrdil dné 1. vel. travna l. 1622.

Ta mestna sodnija je trajala do l. 1787. (6. grudna). V tem letu pa je bil na cesarjevo povelje prejšnji magistrat s svojimi svetovalci razpuščen ter nov magistrat izvoljen v navzočnosti mariborskega okrožnega glavarja grofa Kollaredo; bil je izvoljen tistikrat prvi župan, sodnik in dva svetovalca.

Za prvega župana je bil izvoljen Filip Henrik baron Schaller, c. kr. stotnik v pokoju, na štiri leta z letno plačo 500 gld., za sodnika (syndicus) Kaspar Strauss, s 450 gld., za prvega svetovalca Matija Jušek, s 100 gld., in za drugega svetovalca Matija Kikel, s 100 gld.¹⁾

Ta uredba se je ohranila do danes razven sodne oblasti. Od l. 1888. si voli mesto po svojem statutu pod predsedništvom c. kr. okrajnega glavarja, župana in svetovalce.

V Leopoldovi in Maksimiljanovi dôbi so jako preganjali Jude. Bilo jih je namreč vse polno v Ptujju, Celju, Mariboru, Ormožu, Radgoni in Slovenjem Gradcu; pečali so se s trgovino ter s posojevanjem denarja, ki so ga dajali tudi deželnim knezom. Potem pa so za odškodnino pobirali namestu vladarjev mostovino, cestovino in druge dohodke. Dolžili so jih tudi, da od tatov in tolovajev kupujejo čaše in drugo cerkveno opravo. Menihi so jih krivili, da krščanske otroke kradejo in ubijajo, da sv. hostije jemljó in drobé, da Kristusa preklinjajo itd.²⁾ Judje tedaj niso smeli v nobenem štajerskem mestu dalje bivati nego 24 ur. In ta postava je veljala tudi za Ptuj. V novem času so se pa ravno v Ptujju zopet jeli močno naseljevati.

L. 1443. se je naredila med solnograjskim nadškofom Friderikom in vojvodom Friderikom V. pogodba, vsled katere so ti kraji: Ptuj, Ormož, Središče pripadali deželnemu knezu, a pozneje so zopet pripadali Solnogradu do leta 1565., toda odslej so ostali vedno v oblasti deželnih knezov, kateri so sedaj ob enem avstrijski vladarji.

Turški napadi in druge zgodbe.

Strah in groza so bili naši domovini divji Turki, kateri so začeli v 14. stoletju napadati naše

¹⁾ F. Raisp. Pettau, str. 180 in sl.

²⁾ F. Raisp. Pettau, str. 80.

dežele. Dolga vrsta let, ki je minula, odkar so kopita turških konj zadnjikrat teptala ptujsko okolico, ni mogla iz spomina izbrisati prebridkega trpljenja, katero so prestali naši predniki od Turčina.

Ko so Turki podjarmili vse južno-balkanske dežele in razrušili kraljestva, bila jim je odprta pot na Ogersko. Kristijani so se sicer pod poveljem ogerskega kralja Sigmunda (Žige) zbrali, da bi zastavili pot Turčinom, toda dné 28. kimovca l. 1396. je premagal Bajezid pri Nikopolju krščansko vojsko in marsikateri slovenski sin je izdihnil svojo dušo na krvavem bojišču. 20.000 kristijanov je bilo mrtvih, blizu toliko ujetih; kralj Sigmund in Herman Celjski sta komaj utekla. Naslednji dan je dal Bajezid 3000 ujetih kristijanov umoriti, ostale pa so tirali v Malo Azijo v sužnjost.

Po tej nesrečni bitki so se spustile nekatere turške čete ob Dravi in Donavi naprej ter prihrule čez Medjimurje prvokrat na slovensko zemljo. Bilo je ravno po opravljeni trgatvi, ko so ljudje svoje poljske pridelke pospravljali in se pripravljali za zimo: kar se pridrvé na brzih in lahkih konjičih goste trume brkastih vojakov, kakoršnih štajerski Slovenci še nikdar niso bili videli. Koder so hodili, povsodi so zapuščali za seboj pogorišča, razvaline in znamenja nezasišane grozovitosti. Od Središča do Ptuja se je valil proti nebu gost dim, po tleh pa je bilo vse razdejano. Ljuta druhal prihrumi tudi pred Ptuj. Mesto ni pričakovalo takšnega obiska; sovražniki so je zlahka izropali in zapalili, prestrašene meščane in deželane iz okolice brez posebnega truda polovili ter odgnali v sužnjost; 16.000 duš, mož, žen in otrok z živino in drugim imetjem so neki odpeljali s seboj, ter nekaj pustili na Grškem, nekaj tirali v Azijo.

Da bi se zavarovali proti krutim sovražnikom, sezidali so si naši pradedje močne stolpe in trdnjave okoli cerkev, stoječih na planjavah in hribih z majhnimi linami za streljanje. Take trdnjave so imenovali „tabore“.

Turčin je že dné 14. vel. srpana leta 1475. zopet stal na slovenskem Štajerskem. Okoli 12.000 divjakov je pribrulo na Dravsko polje in razsajalo od Ptuja in Gore do Lembaha. Kamor je prišel ljuti sovražnik, pokončal je vse; za njim so matere, ki so se bile srečno poskrile, pobirale košččke svojih otrok, katere je bil razsekal Turek. Ko sta se približala štajerski in koroški stotnik s precejšno trumo, umaknili so se nepovabljeni gostje proti Savi do

Brežic, zapustivši za seboj znamenja nečloveške krutosti.

Leta 1479. so plenili okoli Ptuja, mesto so brezuspešno napadali, a toliko hujše so divjali po okolici in na Murskem polju. Ljutomer so do tal požgali ter sploh napravili ogromno škodo.

L. 1483. je prišla precejšna truma pozno v jesen ob Dravi z Ogerskega na Slovensko ter ropala posebno okoli Ptuja in Laškega trga, veliko cerkev oskrunila in razdejala, kar razvidimo iz pisma oglejskega generalnega vikarja Butija de Palmulis od dné 22. malega travna leta 1486., v katerem dovoljuje duhovščini v Laškem trgu in v onih cerkvah, katere so neverniki razrušili ali oskrunili, maševati na prenesljivem oltarju.¹⁾

Meseca velikega srpana leta 1493. je prilo-mastil Jakub-paša z 8000 konjiki s Hrvaškega na Štajersko ter drl naravnost proti Ptuj. Pa zastonj si je prizadeval, polastiti se tega mesta. Pripoveduje se, da je pred mestnim zidovjem zagledal proti jugozahodu na hribčku belo cerkev, sedanjo romarsko cerkev Matere Božje na Gori. Takoj se mu je v nevernem srcu vzbudila želja, oropati in razdejati to krščansko svetišče. Že drvi s svojo trumo proti Gori, kjer je ravno tisti dan bil semenj. Proti večeru, ko so se ljudje najbolj z živino vračali domov, privihrajo Turčini k sv. Lovrencu, polové živino in ljudi, zapalijo nekatere hiše in dirjajo dalje proti Gori. Toda ko dospejo na Dvorščino, očrni cerkev nenadoma in izgine izpred njihovih očíj. Vendar so še drvili na hrib in iskali cerkev na vse strani, a zastonj. Med tem je bila namreč gosta megla cerkev in okolico zakrila tako, da niso vedeli, kam bi se obrnili. In od tistega časa se imenuje Ptujška gora tudi „Črna gora“, kar še

... pestunje pripovedujejo
Otrokom radovedno slušajočim,
Da več obeliti je ni mogoče,
Ker apno stene se prijeti noče.²⁾

Tako si pripoveduje ljudstvo o začetku cerkve, kar sem tudi sam slišal.

Narodna pravljica pripoveduje še to-le: Ko so Turki, vračajoči se, prišli blizu kraja, kjer stoji dandanes cerkvica sv. Roka na desnem bregu Drave, vrgel je vsak pest prsti tje, in tako je nastal tam hribček. (Dalje.)

¹⁾ J. Orožen, Das Dekanat Tüffer, str. 27.

²⁾ Črna gora. Spisal I. T. Turkuš. Gradec 1892, str. 9, 15. — „Dom in svet“ l. 1895., str. 21.

Kronanje ruskega carja v Moskvi.

(Spisal dr. Fr. L.)

(Dalje.)

Na severozapadni strani je najimenitnejša katedrala Marijinega vnebovzeta ali Uspénskij sobór (vnebovzetna cerkev), ker je posvečena „uspenju Božijej Máteri“. Ta je tudi cerkev carskega kronanja. Vsa sestava ni posebno prijetna našemu očesu; tem bolj pa nas mami zunanji blišč: pet kupol, izmed katerih se srednja dviga nad drugimi, je močno pozlačenih. Kakor je pet kupol, tako je tudi pet kapel; jedna je posvečena apostoloma Petru in Pavlu.

Ta katedrala je jako stara in po svoji zgodovinski imenitnosti prva cerkev v Rusiji. Četudi je izprva bila kijevska katedrala sv. Sofije veljavnejša, a moskovska jo je prehitela, ko se je Moskva sama povzdignila nad druga ruska mesta. Zanimivo za nas katoličane je to, da so l. 1441. po cerkvenem zboru v Florenciji tukaj v kremljevski katedrali slovesno proglasili zjedinenje z rimsko-katoliško cerkvijo. Žal, da je ta jedinstvo trajala le malo časa: l. 1447. so bili Rusi zopet tam, kjer so bili poprej, namreč v razkolu.

Samo mimogredé omenjamo, da ima cerkev mnogo dragocenosti, n. pr. starih slik, relikvij, carske prestole i. dr.

Druga velika cerkev ali katedrala je Arhangel'skij sobór, cerkev sv. arhangela Mihaela. Tudi ta ima pet kupol in je zunaj in znotraj opravljena bogato. Arhangel'ska katedrala je carsko pokopališče: vsa je polna rakev, ki so bogato posrebrene ali pozlačene vrh marmorja.

Proti južnozapadni strani je tretja katedrala, posvečena Marijinemu oznanjenju, ali Blagov'eščenskij sobór. Ta je posebno bogata: ima devet krasno pozlačenih kupol, mnogo svetih podob in tlak iz ahata. Ta cerkev je namenjena za poroke in krste v carski družini; zaradi tega bi jo smeli imenovati dvorno cerkev. Obilica kupol skoro moti sicer prijazni pogled; prav na tej cerkvi se vidi prav jasno vkus ruski in bizantinski. Na jedni strani cerkve vidiš veliko kremljevsko palačo in sicer tako imenovano Granovitajo paláto, na drugo stran pa je prost razgled proti jugu.

Ko pregledujemo katedrale, ne smemo prezreti velikega stolpa carja Ivana Velikega. Vzdiguje se nad vsemi drugimi poslopji in se vidi daleč s svojo pozlačeno streho. V tem ogromnem zvoniku je obešenih 34 zvonov

po raznih nadstropjih; nekateri so jako veliki. Rusi namreč ljubijo zvonjenje nad vse, in kakšno čast uživajo zvonovi pri najvišji gospodi, priča ta zvonik. Kakor znano, imajo tudi Slovenci jako veliko veselje z lepim zvonjenjem.

Kakor so v Kremlju velike cerkve, tako so tudi velike palače. Prva med drugimi je Velika kremljevska palača, ki je — dejal bi — sestavljena iz manjših palač in se na dolgo in široko razteza na jugozapadu. Glavni del je: Granovitaja paláta, t. j. voglata palača. S katedralnega trga v palačo vodijo znamenite Rdeče stopnice. Videle so mnogo krvavih dogodkov v ruski zgodovini, n. pr. pod Ivanom Grozovitim; todi je ljudstvo vleklo truplo krivega Demetrija, todi so „Strelci“ leta 1682. umorili ministra Matvejeva, kneza Dolgorukega in Aleksandra Noriškina, ki je bil ujec Petra Velikega. Granovitaja paláta sama je prav za prav velikanska dvorana, ki se pa opira na jeden sam steber; tudi je primeroma nizka. Okrog stebra so nekdanj radi devali in razgrinjali razne dragocenosti. Ta dvorana je bila slavnostna dvorana nekdanjih carjev, ki so stolovali v Moskvi: tu so sprejemali poslanca, zborovali in sklepali mir. Carica in carske hčere so lahko gledale tukajšnje slovesnosti skozi malo okno. Ta del velike palače je ostanek iz nekdanjosti, drugi deli so pa novi, zgrajeni l. 1817., toda v starem zlogu. Ne moremo opisovati posameznih dvoran, kakoršne so dvorana svetega Vladimirja, Aleksandra Nevskega, sv. Andreja: omenjamo le, da je v poslednji dvorani carski presto! in da imajo dvorane ime po raznih velikih (odlikovalnih) redih ruskega carstva. Vse dvorane so jako bogate in lepe.

Izmed drugih kremljevskih palač imenujemo Oružejnajo paláto ali orožarno, ki ima jako dragocene stvari: krone carjev in podvrženih kraljestev, tri prestole, nekaj silno dragih konjskih oprav i. dr., najdenišnico, arzenal, palačo metropolitovo in senatsko.

Tako je res Kremlj ne samo veliko, ampak tudi lepo, bogato in častitljivo bivališče starih ruskih carjev. Lahko je torej umeti, da se kronanje po ruskih nazorih ne more zvršiti nikjer drugodi, kakor v Kremlju.

Kronanje ruskih carjev je bilo iz prva zgolj cerkveno opravilo. Polagoma pa se je ta obred razširil in pridružile so se mu tudi posvetne slovesnosti, ki imajo bolj državni značaj. Da je

ves obred prikrojen po bizantinskih šegah, treba je samo omeniti, saj so ga ruski carji — kot dediči grških ali bizantinskih cesarjev — sprejeli iz Bizanca (Carigrada). Leta 1498. je bil kronan prvi carjevič ruski. Ko je stopil iz Blagoveščenske katedrale, metali so nanj zlate in srebrne denarje; pozneje pa so gledé na ta spomin ob kronanju metali denarje med ljudstvo. Poleg maziljenja s sv. oljem je bilo nekdaž v

navadi, da je metropolit položil carju krono na glavo (pozneje so si jo devali carji sami), da mu je podelil sv. obhajilo v obeh podobah in da se je car v slovesnem obhodu pokazal občinstvu.

Kako pa se je vršilo poslednje kronanje carja Nikolaja II. dné 26. vel. travna?

(Konec.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Zgodovina slovenskega slovstva. II. zvezek: Od francoske revolucije do l. 1848. Spisal dr. Karol Glaser, profesor pri c. kr. gimnaziju v Trstu. Založila Slovenska Matica. V Ljubljani. Tiskala Katoliška Tiskarna. 1895. II + 276. — Pisatelj popisuje razvoj slovenskega slovstva od l. 1790. do l. 1848., oziroma od Japlja in Vodnika do Prešerna in Jarnika. Dôbo je razdelil v dva dela: 1790 — 1815 — 1848. Pred vsem podaje v obeh delih površen pregled svetovne zgodovine in kulturni pregled domačega ozemlja, v katerem posega celó za 50 let nazaj tje do l. 1740. Govori o uplivu nemškega in slovanskih slovstev na naše pisatelje, katere je obdelal najprej skupno, potem vsakega posebej. V treh prilogah navaja vire za opis posamnih pisateljev, popolne naslove njih knjig in drugih spisov, potem knjige brez imena pisateljevega in drug drobiž ter završuje delo s tabelo različnih slovenskih pravopisov.

Hibe, ki so se omenjale že pri prvem zvezku, ponavljajo se, žal, tudi v tej knjigi. Pregled evropske zgodovine, zlasti od leta 1815. — 1848. je mnogo predolg. Tudi upliv nemškega slovstva je opisan preobširno; nasprotno pa je kulturni in slovstveni pregled našega naroda prekratek, presuh. Dôba, katero pisatelj opisuje v tem zvezku, je za Slovence v vsakem pogledu velebnomenita, ker uprav v tem času se je naš narod začel probujati in zavedati. A iz teh poročil zvemo pač mnogo, kaj je uplivalo na njega probujenje, premalo pa, kaka načela so vladala doma, kako je narod ptuji upliv uporabil na-se, in kako je po tem uplivu sam rasel in napredoval. Pisatelj v kulturnem in slovstvenem pregledu našteva posamna zgodovinska dejstva, a premalo je označil njih medsebojno zvezo, njih vzroke in posledice. Navajajoč jih, zašel je večkrat v malenkosti, prezrl pa važnejše reči. Zato čitatelj iz tega pregleda ne more še dobiti prave in zadostne slike o tedanjih naših kulturnih in slovstvenih razmerah. Dobro je popisal abecedno vojsko Japlja, Metelka, Čopa, Jarnika; Vodnik in Prešeren pa sta opisana presu-

hoparno, njiju velikost v našem slovstvu je premalo označena. Ostale pisatelje presoja največ le s slovniške strani.

Natančni naslovi knjig in celó posamnih pesmij ter razni, precéj dolgi odlomki iz spisov (n. pr. na stranéh: 136, 147, 162, 176, 177, 182, 195, 196 itd.) med splošnim pregledom čitatelja le motijo. Nekatere stvari so navedene zopet v istem obsegu v prilogi in se tako po dvakrat, trikrat ponavljajo. Pisatelj naj bi bil v prvem delu knjige označil in ocenil vsakega moža, v kolikor je zaslužil, širše ali krajše, ter navêl ob kratkem glavna dela njegova; v ostalem delu pa naj bi bil omenil, katero stroka je kdo zastopal in pri katerem vzajemnem podjetju ali časniku je sodeloval. Natančne naslove knjig in drugih manjših spisov ter značilne odlomke iz njih pa naj bi navêl doslovno le v prilogi, kjer naj bi omenjal tudi razne zanimive malenkosti, tičoče se tega ali onega pisatelja.

Pisatelj je hotel važnost posamnih slovstvenikov označiti s tem, da so poročila o zaslužnejših tiskana z debelejšimi črkami, manj znamenitih pa s tanjšimi. A reči moramo, da v tem ni povsodi zadel prave. Tako n. pr. Zabukovšek, Cvetko, Juvančič, Lipold, Bezjak, Glaser, Jonke, Šamperl v primeri z drugimi niso tako pomenljivi, da bi se tiskali z debelejšimi črkami. Nasprotno pa so to zaslužili Volkmer, Baraga, Ahacelj, Krempelj, Kastelic, Kovačič in še par drugih, katerim je pisatelj prisodil drobní tisek. Knobelj je zaslužil vsaj toliko, da bi ga omenjal nad črto, ne samo pod njo; saj je razven znanih „Kratkočasnih pesmij“ pisal tudi nekaj drugega.

Pisatelj se moti (stran 134.), ko poleg Jurija Jonketa v oklepaj stavi ime J. Žemlja. To sta bila dva pisatelja, ne le jeden. Jurij Jonke, rojen v Stari Cerkvi (ne v Srednji vasi!), niti ni bil slovenski pisatelj, ker on je „Kranjskega Čbelarčka“ spisal v nemščini, poslovenil pa ga je Jož. Žemlja

Vse te nedostatke pisatelju lahko oprostimo, ker doslej še nimamo zanesljivih monografij, kar sam omenja v predgovoru. A bolj točen bi moral biti v drugih stvaréh, zlasti v letnicah, katere dobi brez težave v „Jezičnikih“ ali v drugih knjigah.

Le nekatere pomote tu omenjamo. Franc Bilec, (str. 38.) ni umrl l. 1841., temveč l. 1824. Metelko je umrl 27. dec. l. 1860., ne pa 29. decembra, kakor čitamo med popravki. O Šmigavcu pisatelju menda ni bilo znano, kdaj je umrl (str. 183); dan smrti njegove je 14. avg. l. 1829. Potočnik je umrl 20. jun. l. 1872., ne pa l. 1877. (str. 144). Sestavljal je Pratiko skoro 50 let, ne pa le za l. 1847. zložil neko pesmico. Na letnice rojstva in smrti je treba tem bolj paziti, ker se po tej knjigi utegnejo pomote zatresti v druge spise in tako bo nastala po nepotrebnem velika zmešnjava.

Med možmi, ki so uplivali na duševno probujenje slovenskega naroda, smel bi se (str. 39.) poleg J. A. Zupančiča navêsti Nikolaj Ignacij Lipič, rodom Ljubljčan (l. 1746.—1817.). Bil je navdušen Slovenec, ki je na tihem mnogo storil v duševni napredek svojih rojakov; največ po njegovem trudu je bila v Celju ustanovljena gimnazija.

Med časniki, ki so prinašali slovenske pesmi v nemških prevodih, moral bi se imenovati zlasti domači list „Carniolia“, pri katerem so ok. l. 1840. sodelovali kranjski Nemci in Slovenci, in ki je (leta 1839.—1843.) prinesel par Prešernovih in več národnih iz Koritkove zbirke ponemčenih.

O Valentinu Staniču (str. 204.) bi se smelo omeniti, da je bil jeden izmed prvih slovenskih turistov. K slovenskim prisegam iz leta 1785.

(str. 276.) smela bi se dostaviti prisega iz l. 1735., katero je priobčil „Dom in Svet“ leta 1890., stran 192.

Med knjigami brez pisateljevega imena naštevajo se nekatere, katerih pisatelj je znan. Na primer Veritijevo „Življenje svetnikov“ (str. 272.) je omenjeno že na str. 173. in 246. Čemu torej iz nova tukaj? Bohinčevo „Družba vernega človeka z Bogom“ (str. 273.) navaja že na str. 172. „Duhovno vojsko“ in „P. Karla razgovor“ str. 272. je poslovenil J. M. t. j. Jernej Medved (Jezičnik, XXV. str. 22.); torej bi se moralo to navêsti v prvi prilogi. Knjiga „Škrinja nebeških Zaklad“ je zagledala beli dan l. 1837. (str. 273).

Dostaviti moramo še, da v tem zvezku pogrešamo mnogih pisateljev, katere bomo morda zasledili v tretjem zvezku, a bi se že v tem morali obdelati n. pr. Jernej Bostijančič, Simon Klančnik, A. Pekec, J. Stroj, Fr. Pirc, Luka Dolinar, Jurij Grabrijan, Jakob Krašna, Jakob Košar, J. Medved, o Ecehiel Sullak, Jož. Žemlja, A. Šerf, G. Švab in drugi. Zlasti se nam zdi čudno, da Jož. Žemlje (l. 1805.—1843.) ne omenja med „Čbeličarji“ (Jezičnik, XIX. stran 1—10), ker je zelo znan po pesmi „Sedem sinov“ in po poslovenjeni „Jeka od Balkana“. Ne manj znamenita v dôbi pred l. 1848. sta zlasti Pirc po svojem „Vrtnarju“ in Dolinar po svojih pesmih. Jož. Benkovič.

Razne stvari.

Nove nade za bodočnost. Električna nam obeta zopet, da nas iznenadi. Doslej je bilo potrebno za električno svetlobo ali drugačno delo premeniti oglje — premog v gorkoto, iz gorkote se nareja mehansko gibanje, iz gibanja šele se nam zasveti luč. Koliko pa se na tej dolgi poti izgubi! Ako rečemo, da ima n. pr. 1 kgr oglja sto delov moči, izgubi se jih od teh devetdeset delov, samo deset delov pride v porabo. Kako vse drugače bi bilo, ko bi se dala vsa (kemijska) sila, ki je v premogu, premeniti kar naravnost v elektriko!

Ako nas poročila ne varajo, storili so umni možje, zlasti dr. A. Coehn, na tej poti prvi korak. Ta je sestavil galvanski element iz oglja in svinčenega nadoksida; trdijo, da je prav raben element, ker je njegov tok dokaj močan in trajen. — Upamo, da bomo kmalu poročali še več o tej izumitvi, ki bo — ako se obnese —

neizmerno premenila vse naše sedanje stroje, zlasti pa bo parne stroje vrgla med staro šaro. Bog daj!

Novo delo Al. Gangl-a. Naš umetnik je dovršil za spominik na grob pokojne blage gospé Murnikove diven relief. Kaže nam ta-le prizor: Ob grobnem kamenu, nad katerim se vspenja drevo — podoba življenja —, plakata zapuščen stari in mlada deklica, plakata za svojo dobrotnico. Ob vzvišenem grobnem kamenu pa lahno plava angel, z desnico kažoč kvišku — k nebesom. — Poskušali bomo objaviti sliko tega kipa.

Luka Jeran. Danes podajemo malo sliko pokojnikovo, ki je precéj dobro zadeta. Žal, da nismo mogli napraviti večje. Bodi v spomin njegovim prijateljem in častilcem!

Luka Jeran.

Slovanska knjižnica je dospela s Kumičičevo povestjo „Preko morja“ do 50. in 51. zvezka. Poslovenil jo je A. Z. Lovanski.

Socijalni pomenki.

(Dalje)

Vrhu teh družb, ki so trajne in s katerimi je npravno združen vsak človek, imamo še mnogo družb, ki so samo slučajne in za posamezne namene. Tako se družijo nekateri za kupčijo, za politično delovanje, za posojilništvo, za omiko, umetelnost, za dobrodelne svrhe. Tudi te slone na naši naravi.

Jasno je pa, da se more družabnost razvijati ne samo prav, marveč tudi napak, ne samo v korist, marveč tudi v škodo posameznikom. Ravno v našem času opazamo v raznih družbah nered, sumljive razpoke, ki nam po pravici vzbujajo strah. Nekaj takih žalostnih pojavov smo že našli. Vez jeditosti se vedno bolj trga. Družabna zavest celokupnosti in trdne zločnosti se izgublja. Večina udov v družbi vedno bolj propada — duševno in gmotno. Namestu vzajemnosti sili medsebojno sovraštvo na dan. Peščica ljudij ima vse družabne koristi, večina nosi le bremena. Bogastvo se kopiči na jedni maloštevilni strani, uboštvo z vsemi svojimi groznimi hčerami kaže svoje grozilno lice.

Sama po sebi nastajajo torej vprašanja: kje je vzrok temu družabnemu neredu? Kateri so pogoji, po katerih se more človeška narava primerno svojemu namenu združevati? Kako naj se uvedó ti pogoji v sedanjo raztrto družbo? Ta vprašanja se imenujejo na kratko družabno ali socijalno vprašanje.

II. Družabno vprašanje v teoriji in v praksi.

(Teoretično socijalno vprašanje. Materijalizem. Krščanstvo. Praktično socijalno vprašanje v naši dóbi. Kdo odgovarja socijalnemu vprašanju? Dva sovražnika: uboštvo in socijalna demokracija.)

Človek je družabno bitje. Le v družbi, v zvezi z drugimi more redno doseči svoj namen. Jasno pa je, da mora biti njegovo družabno življenje umerjeno po naravi, mora se ji prilgati. Družba, v kateri živi, mora tako rekoč vzrasti iz človeka samega, iz njegovega uma, volje in srca.

Prvo vprašanje, ki se tu vzbija, glasi se: Kakšno družabno življenje je primerno človeški naravi? Z drugimi besedami lahko rečemo: Kakšni morajo biti pogoji, da vzraste zdravo, čilo družabno življenje? To vprašanje se ozira na družine, stanove, narode, države — teoretično, modroslovsko. Združeno je z modroslovskim naukom o naravnem pravoslovju in pravu. Ž njim so se pečali vsi večji modroslovci in so je po svoje

reševali. Kdor hoče odgovarjati temu vprašanju, mora pred vsem natančno poznati človeško naravo, njeno bistvo in njene lastnosti. Vsaka zmota v tem oziru bi rodila zmote v odgovoru. Teoretično družabno vprašanje se torej tam najboljše rešuje, kjer se najboljše pojasnjuje človeška narava.

Kolikrat pa je ravno v tem zašel človeški duh na napačna pota! Že od najstarejših dób sém poznamo tako zvani materijalizem, ki taji vsak razloček med dušo in telesom, med Bogom in svetom. Ta zmota se je v naših dneh zavila v dozdevno znanstveno obleko. Naravoslovski sestavi, ki so znani pod imenom darvinizma, opisujejo naravnost ves pot, po katerem je hodil človek od praslíne preko rastlin in živalij, dokler ni naposled iz popolnejših opic postal to, kar je. Potemtakem imamo iskati svoje pradede med orang-utangi, ali gorilami. Materijalist ima popolnoma drugače ukrojeno družboslovje, kakor tisti, ki se drži resnice, da je duh človeški netvarinski in neumrjoč.

On ne pozna človekove proste volje, in zaradi tega nobene odgovornosti in npravnosti. Zato ne more govoriti o nikakih dolžnostih ali pravicah med ljudmi; razmerje človekovo do Boga kot stvarnika mu je nezmisel. Človeška družba se po njegovem ne razlikuje bistveno od črede antilop ali bivolov, od jate vran ali krokarjev. Družabno ali socijalno vprašanje je materijalistu del naravoslovja, spadajoče v živalstvo. Ker ne pozna drugih razven mehaničnih sil, ne more tudi socijalnega vprašanja drugače razmotravati, kakor po mehaničnih silah. Mehanka mu je jedina veda, po kateri presoja vse stvarstvo, ne izvzemši človeka in njegove zgodovine; jedino mehanični zakoni veljajo zanj tudi v socijalnem vprašanju.

Ne vemo, ali bi imenovali to blodnjo neumno ali žalostno. Brez dvojbe je najgorji, kar jih je kdaj rodil zašli človeški um; saj ima v sebi smrt človeške narave, ne pa njeno razlago.

Materijalizmu naravnost nasprotno je krščansko naziranje. Kristijan vé, da je človek iz duše in telesa, da ima duša človekova um in prosto voljo, da je Bog ustvaril svet za človeka, človeka pa — zase. Dalje vé, da je po grehu prvih starišev izgubil človek svojo prvotno dobroto in lepoto in je zato po svoji skvarjeni naravi nagnjen k slabemu. Po Odréšenikovi neskončni ljubezni se mu ponujajo sredstva, da se očisti, da postane zopet sposoben za svoj namen, da uspešno zmaguje svojo skvarjenost. Po krščanskih načelih je človeška narava čutna in umstvena, ustvarjena od Boga in za Boga,

po grehu nagnjena k slabemu, po odrešenju zopet povišana. Ta narava potrebuje za svoje izpopolnjevanje raznih družb, in le družbe, ki se prilagajo tej naravi, so prave in koristne.

To je temelj krščanskega odgovora na teoretično socialno vprašanje. Na teh resnicah, ki povzdigujejo in blažé človeka, sloni cela lepa stavba krščanskega družboslovja.

Teoretično socialno vprašanje je staro toliko, kolikor je star človek. Človeški um se je vedno pečal z njim, tembolj pa v dôbah, ko so družabne razmere same silile človeka k pre-mišljevanju. Takrat je dobilo socialno vprašanje še poseben praktičen značaj. Tak čas je zlasti naš. Vse človeške družbe so razrite; človek ne dobiva v njih, česar potrebuje. Namestu reda in mirú zavladuje nered in nemir, namestu pravice — krivica, namestu primernega, prav razdeljenega pozemskega blagostanja — brezmejna revščina na jedni in sebično košato bogastvo na drugi strani. Celi stanovi se podirajo; naravne zveze med ljudmi se rušijo. Nobene stalnosti ni več v družbi. Kakor nekdanji nomadi se selijo sedanji delavski stanovi od kraja v kraj, od mesta do mesta, od jednega dela sveta v drugi. Družbe razpadajo, tolpe nastopajo.

V takem času odmeva silneje nego kdaj vprašanje: Česa manjka, da se vrne zopet red in mir v družbo, da se dá zopet človeštvu trden stalen temelj? V takem času je socialno vprašanje — odlično praktično, ker se ozira na istinite razmere.

Kdor je pazno prebral našo razpravico, pričal se je, da socialno vprašanje ni samo delavsko, obrtno ali kmečko, ni samo denarno, ni samo versko, ni samo gospodarsko, marveč je vprašanje cele človeške narave, v kolikor se kaže v družabnem življenju, ali v kolikor je socialna.

Ko smo ob kratkem pojasnili vprašanje samo, lahko tudi spoznamo, kdo naj mu odgovarja. — Modroslovec in bogoslovec, pravnik in zgodovinar, državnik in časnikar — vsi ti imajo dolžnost proučevati to vprašanje in mu odgovarjati po svojih močéh.

Sploh pa po pravici rečemo: Kdor ima količkaj srca, ne more biti tako trdosrčen, da ne bi sodeloval v pomoč ubožcem in propadajočim stanovom. Kdor ljubi človeštvo, kdor ljubi svoj narod, ne more biti nemaren, ko vidi, kako razpada rodbinsko in državno življenje, kako se dan za dnem pogrezajo kmetje v vedno večje dolgove, da teden za tednom na več krajih zapoje boben, da se razkosavajo posestva in da potomci lepih nekdanjih posestev iščejo samo s svojimi rokami kosca kruha po mestih, ali celó preko morja.

Zato pač ne dvomimo, da vsakega zanimlje družabno vprašanje, in vsled tega vsakdo tudi čuti potrebo poučiti se natančneje o njem.

Na platnicah seveda ne moremo obravnati obširne tvarine tako, kakor bi bilo treba. Hočemo pa podati svojim bralcem vodilna načela s prisrčno željo, naj vzbudé te vrstice mnogo vnetih sobojevnikov za sveto stvar. Naši pradedje so zažigali kresove, kadar se je bližal sovražnik, in svetli žar, ki je odseval raz vrhe, je spravil v kratkem na noge naše junake — za krst častni in slobodo zlato.

Tudi sedaj se nam bliža sovražnik in sicer od dveh stranij. Prvi sovražnik je — vedno večje duševno in gmotno uboštvo in razpad zlasti delavskih stanov: delavcev, kmetov in obrtnikov, drugi sovražnik je pa materijalistična socialna demokracija. Prvi razdira pred vsem gmotni obstoj našega ljudstva, drugi mu pa hoče vzeti dušno srečo, — navdati ga s sovraštvom do vsega sveta, razvneti v njem vse črne strasti, kolikor jih je zmožno človeško srce in poleg tega iztrgati mu še jedino uteho — vero v neskončno pravičnega Boga in upanje v njegovo očetovsko usmiljenje.

Sovražnika sta oba silna in razkačena. Uboštvo ne škoduje samo telesu, marveč tudi duši. Človeška duša je namreč ustvarjena za to, da biva in deluje združena s telesom. Zato upliva telesno življenje zeló močno na umstveno. Tam, kjer prehuda skrb za vsakdanji kruh beli človeku glavo, navadno zastaja um in se slabí volja. Resničen je sicer pregovor, da ob polnem želodcu se ne moremo učiti: toda ob lakoti tudi ne. Vsak dan izkušamo sami, kako se ljudje vsled gmotnih skrbi udajajo jezi, pijančevanju, kako zanemarjajo svoje dolžnosti in tako s svojimi rodbinami vred propadajo.

Najhuje pa upliva na človeka to, da mu vse njegovo naporno delo ničesar ne prinaša, marveč da je vedno na slabšem. Človeku je prirojen ponos, in tudi preprost človek čuti svoje človeško dostojanstvo. Zato se zaveda vrednosti svojega dela. Ako pa vidi, da mu to njegovo delo ne prinaša zasluženih sadov, ako čuti, da se njegovo delo prezira in ne splačuje, potem ni čuda, da se razburi in udá kot žrtva socialno-demokraciji zapeljivim obljubam.

In ta drugi sovražnik je hujši od prvega. Bolni duši, ranjenemu srcu podaje najkrepkejše izraze žalosti in nevolje, iz katerih se rodi kmalu besno sovraštvo proti vsem, ki še ne trpé toliko, kakor trpi sam. Poleg tega mu pa kaplje socialna demokracija v razboljena, strastvena čuvstva kapljo za kapljo — brezverstva, in sovraštvo proti vladajočim stanovom se kmalu izpremeni v sovraštvo proti Bogu samemu.

(Dalje.)